

Teerada teadmispõhise mediahalduse poole

Mediadelcom'i meetod

Teerada teadmispõhise mediahalduse poole

Mediadelcom'i meetod

Toimetaja
Petra Szávai

MEDIAdelcom
Tartu–Budapest
2023

Originaali tiitel

Towards a Knowledge-Based Media Governance

The Mediadecom Method

Mediadecom

Tartu–Budapest

2023

Väljund (*deliverable*) 5.1

Toimetaja Petra Szávai

Kaastoimetajad Epp Lauk, Tanya Sakzewski

Küljendus Urmas Loit

Kaanefoto tegi Eesti Ringhäälingumuseumis Silver Köster, Visit Järva.

Kaanekujunduse elemendid [Pixabay](#), [Onlygfx](#), [Pngwing](#).

Pildid: Britten Dortmans; Sharik Ali, Melinda Fiorino, Simon Park, Ivana Divišová, Ron Porter, Gerd Altmann, Petra, PublicDomainPictures, geralt – [Pixabay](#); Irvan Smith,

AbsolutVision – [Unsplash](#); Freepik, DCStudio – [Freepik](#); [PikPng.com](#), [PngEgg.com](#), [Pngtree](#).

Iga Mediadecom'i osalisriik annab seda e-raamatut välja oma riigikeeles, lisades materjali enda riigi kohta.

Seda projekti rahastatakse Euroopa Liidu teadus- ja innovatsiooniprogrammist Horisont 2020 toetuslepingu nr 101004811 alusel.

Selle väljaande sisu eest vastutab üksnes Mediadecom ning see ei pruugi kajastada Euroopa Liidu seisukohti.

Väljaandja © Mediadecom, 2023

Mérték Médiaelemző Műhely [Mertek Meediamonitor], Ungari

Tartu Ülikool, Eesti

Sisukord

Sisukord	3
Eessõna eestikeelsele väljaandele	4
Meediamudelite lähivaatlus	6
Meediaseire	11
Väljendusvabadus ja teabevabadus	14
Meedia vastutuskohustus	18
Ajakirjanduse jätkusuutlikkuse seire kriitilised tegurid	21
Keda saab pidada ajakirjanikuks	23
Kes kogub andmeid meediakasutuse kohta?	26
Kuidas on see kõik seotud?	28
Kvalitatiivne võrdlev <i>fuzzy-set</i> analüüs	32
Meta-analüüs on vahva!	35
Meediaseire Eestis	38
Harjutusi	43
Kuis edasi?	45
Autorid	47

Eessõna eestikeelsele väljaandele

Tänapäeva üleküllastunud infokeskkond pakub nii meediatarbijale kui ka -uurijale üha enam väljakutseid. Digitehnoloogia ja interneti tulekuga on orienteerumine teabetulvas muutunud keerulisemaks kui kunagi enne ja nõuab teatud pingutust. See võib motiveerida õppima uudiseid ja teavet teadlikult otsima ja analüüsima, aga võib ka tekitada vastumeelsuse ja uudiste vältimise–tõrjumise ja sotsiaalmeediasse või mängudesse sukeldumise. Meediauurijatele on väljakutseks orienteerumine järjest suurenevas hulgas publikatsioonides, mis analüüsivad meedia arengut ja muutusi, selle kasutajate eelistusi ja käitumist, meedia ja ühiskonna vastastikust mõju jne, sest olemasolev teadmine on küllaltki kaootiline ja fragmentaarne. Lisaks on palju uurimistulemusi kättesaadavad vaid rahvuskeeltes..

Niisiis ei ole kellelgi selget pilti sellest, mida me tegelikult meedia kohta teame ja kus on teadmises lüngad, mis vajavad täitmist ehk – uusi uuringuid. Kui küsimus nii üldiselt seada, ei saa sellele vastata. Võimalik on aga vastata küsimusele: kuidas tunda ära riskid ja võimalused, mis tekivad arutleva kommunikatsioonikultuuri jaoks uudis-meedia muutuste käigus? Nüüd on vaja kindlaks teha, mis on teada meediamuutuste ja nende mõju uurimise kohta? Millised allikad osutavad sellega seoses arutluskommunikatsiooni ja uudis-meedia vastastikustele seostele? „Teeraja“-raamat pakub erinevaid vaatenurki neile küsimustele vastamiseks Euroopa Komisjoni rahastatud uurimisprojekti *“Critical exploration of media related risks and opportunities for deliberative communication: Development scenarios of the European media landscape”* (Mediadelcom) esimese etapi tulemuste valguses. Nagu pealkiri viitab, on teise etapi ülesandeks mudeldada stsenaariume, mis aitaksid poliitikutel ja meediaekspertidel prognoosida potentsiaalseid riske arutluskommunikatsiooni jaoks ning teha informeeritud otsuseid.

Raamat on metodoloogilise suunitlusega ja mõeldud eelkõige ajakirjanduse ja meediauringute valdkonna üliõpilastele, aga ka näiteks koolide meediaõpetajatele. Lugemist leidub ka neile, kel tavalisest suurem huvi meedia kohta rohkem teada saada.

Raamat tutvustab Mediadelcom'i projekti esimesi tulemusi: meta-analüütilist meetodit andmete kogumiseks ja uudismeedia eri valdkondade uuringute jälgimiseks, mis võimaldab teadmiste sünteesi, riskide ja võimaluste hindamist arutluskommunikatsiooni jaoks ning teadmislünkade tuvastamist selles valdkonnas. Raamatu lõpust leiab lugeja mõned loovat mõtlemist nõudvad ülesanded oma teadmiste kontrollimiseks või (õpingu)kaaslastega arutlemiseks.

Epp Lauk
Eestikeelse väljaande toimetaja

Meediamudelite lähivaatlus

Meediavälja muutustest lähtuvad riskid ja võimalused arutlevale kommunikatsioonikultuurile Euroopas

Epp Lauk & Martin Oller Alonso

Miks „arutluskommunikatsioon“?

Mediadelcom lähtub seisukohast, et arutluskommunikatsiooni edendades on võimalik tugevdada ja kindlustada demokraatia põhimõtteid. Arutluskommunikatsioon viitab sellisele suhtlusviisile, mille eesmärgiks on soodustada informeeritud ja ratsionaalset arutelu erinevate huvide ja arvamustega inimeste vahel. Bayer (2018:45) võtab arutluse eeltingimused kokku järgmiselt: „(a) avalik juurdepääs või läbipaistvus, (b) kaasav osalemine, (c) võrdsed õigused kõigile osalejatele (mis puudutab nende õigust sõna võtta, kritiseerida, mitte nõustuda või pakkuda teisi valikuid)“. Lisaks on vaja veel kolme tingimust, et arutluskommunikatsioon saaks aset leida: küllaldane, adekvaatne ja tõepärane teave, avalik foorum sellise kommunikatsiooni toimumiseks ning dialoogilise kommunikatsiooni kultuur ühiskonnas. Nende tingimuste tagamine on uudismeedia ülesanne. Edendades avatud ja kaasavat arutlusprotsessi, saavad meediaväljaanded/kanalid luua usaldust ja aidata oma auditooriumi informeeritud otsuste tegemisel.

Me kõik teame, et ideaalseid tingimusi arutluskommunikatsiooni jaoks pole tegelikult olemas. Ent parafraaseerides Winston S. Churchilli, teame ka, et demokraatia on siiski kõikide halbade valitsemisvormide hulgas parim. Mis on siis need riskitegurid, mis ohustavad arutlevat kommunikatsioonikultuuri demokraatlikus ühiskonnas?

Mõned riskitegurid on kergemini märgatavad kui teised. Sellised riskid, mis on saanud rohkem tähelepanu, on näiteks andmekogumise süsteemsus, uurimistöole

eraldatud raha hulk, arengudünaamika seire võimalikkus jne. Teised riskid on teeninud vähem tähelepanu või on keerulisemad jälgida/avastada.

Üks suhteliselt kergesti äratuntav riskitegur kaasaja demokraatiates on järkjärguline väljendus- ja informatsioonivabaduse vähenemine. Näiteks on kasvav tendents ajakirjanike ja arvamustliidrite kohtusse kaebamine, kui nad on avalikult kritiseerinud võimu omavat isikut (nn SLAPP juhtumid – *Strategic Laws Against Public Participation*). Neil puhkudel on peamine taotlus ajakirjanikku alandada ja majanduslikult ning moraalselt kahjustada, et ta edaspidi hoiduks kriitikast. Sageli soovivad asutused ja firmad oma töötajatel teavet mitte jagada, isegi kui tegemist ei ole delikaatsete andmete või ärisaladusega. Sellised juhtumid lükkavad ühiskonda läbipaistmatusse poole. Küsimus on, kes peaks neid tendentse tõrjuma ja kes saaks seda teha? Lühike vastus on – ajakirjanikud, kel on piisavalt motivatsiooni ja oskusi avalikustada neid juhtumeid ja selgitada neid inimestele.

Mis aga juhtub siis, kui pole kriitilist massi selliseid ajakirjanikke, kes julgeksid kritiseerida nende tegevust, kes kasutavad ära poliitilist ja majanduslikku võimu?

Arutluskommunikatsioon eeldab, et selles osalejatel on otsuste tegemiseks käepärast tööne ja kontrollitud teave. Kui aga see on segamini väärinfoga, võidakse jõuda valedele või isegi kahjulikele järeldustele. Uudismeedia kohustus on fakte kontrollida enne avalikustamist, kuid alati püsib risk, et sisse lipsab väär või eksitav teave. Inimeste võime ja motivatsioon vahet teha tõese teabe ja propaganda vahel on risk, mida pole kerge märgata. Ja siit edasi: kui on väga palju neid, kes pole suutelised ära tundma väärinfot või valesid, annab see märku puudustest haridussüsteemis või poliitiliselt kaldus ajakirjandusest. Seega on tähtis panna palju rõhku infokompetentsile formaalhariduses ja kodanikuühiskonnas, et kujundada ühiskonda, mille enamus poleks propagandale vastuvõtlik.

Omaette risk on meedia kallutatus, mis otseselt mõjutab avaliku arutelu sisu ja kvaliteeti. Uudismeedia võib ühel või teisel viisil eelistada ja rõhutada teatud osapoolte agendat või arvamusi, mis kahtlemata takistab tõeliselt avatud ja kaasava arutelu pidamist. Kõik mainitud riskid on omavahel põimunud, millest mõned võivad osutada demokraatialle ohtlikuks, kuid teised tasalülitatakse võimaluste kaudu

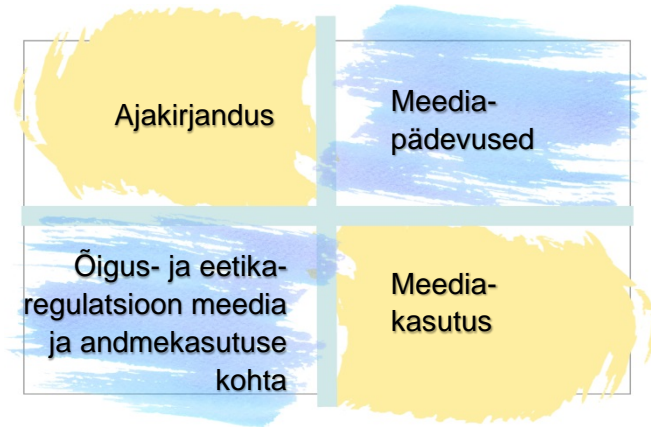
Kuidas on uuringut tehtud?

Meie eesmärk on analüüsida kättesaadavaid meediauurimusi, et tuvastada arutluskommunikatsiooniga seotud riske ja võimalusi 14 Euroopa Liidu¹ liikmesriigis. Alustuseks tegime ulatusliku kirjanduse ülevaate üheksa uurimisvaldkonna läheneemisviiside ja teemade kohta: ajakirjandusuuringud, meediamajandus ja -juhtimine, meediatarbimise/kasutajate uurimine, meediapädevus, meedia- ja kommuni-

¹ Vt <https://www.mediadelcom.eu/consortium/>

katsiooneetika, informatsiooni ja meedia regulatsioon, poliitiline kommunikatsioon, meediapoliitika ja süsteemid ning meedia ja kommunikatsiooni sotsioloogia. Kasutatakse erinevate akadeemiliste väljaannete lähilugemist ja küsisime: kust leiame riskide ja/või võimaluste diskursusi? Seejärel sünteesisime neli riskide ja võimaluste uurimisvaldkonda (vt joonis 1.1).

Pärast nelja valdkonna määratlemist töötasime välja indikaatorite (kontseptuaalsete ja operatiivsete muutujate) nimekirjad, et tuvastada riskid ja võimalused igas valdkonnas. Nende muutujate alusel hinnati meediaseire võimekuse taset igas 14 osalenud riigis.

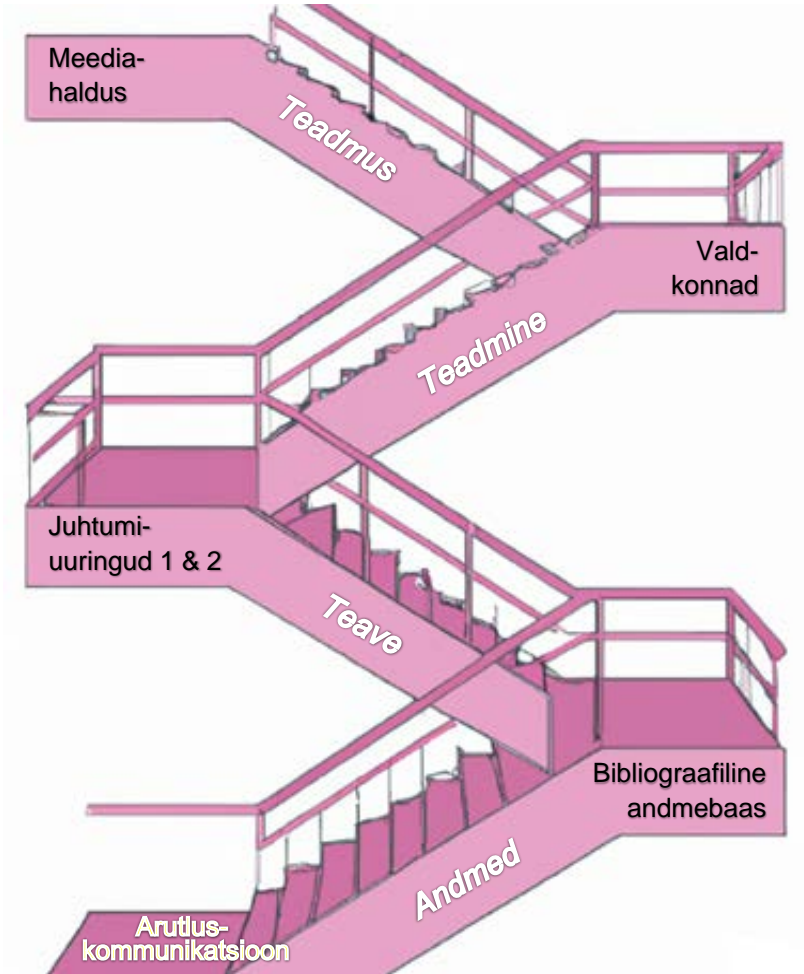
Joonis 1.1. Meediaga seotud riske ja võimalusi käsitleva uuringu valdkonnad.

Teises etapis koostasime bibliograafilise andmebaasi, et hinnata osalevate riikide potentsiaali meedia arengu ja arutluskommunikatsiooni alaste riskide ja võimaluste prognoosimiseks ja juhtimiseks. Andmebaasis on rohkem kui 5600 süstematiseeritud ja klassifitseeritud viidet (Exceli failina).²

Kolmandal etapil koostasid osalevad tiimid meta-analüüsil põhinevad juhtumiuuringud seire- ja uuringuvõimekuse kohta, vastates olulistele küsimustele meediaga seotud riskidest ja võimalustest.³

² Andmebaas on avatud kõigile huvilistele: <https://datadoi.ee/handle/33/515>

³ Vt. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/89278>

Joonis 1.2. Mediadelcom'i projekti etapid.

Neljandas etapis viisime läbi juhtumiuuringute kvantitatiivse sisuanalüüsi, mille käigus saime teavet meedia ja arutluskommunikatsiooni uuringute seisundi kohta igas riigis ning täiendasime andmebaasi. Valdkondade kaupa tehtud analüüsi väärtust võib võrrelda kulla väärtusega, sest see pakub laialdasi võrdlusvõimalusi kõigis mainitud valdkondades. Viiendas etapis keskendume andmepõhisele meediahaldusele, kasutades motivatsioonimodelleerimist ja agendipõhist simulatsiooni, et ennustada meedia-ga seotud riske, aga samuti võimalusi toetada arutluskommunikatsiooni ja sotsiaalset sidusust ühiskonnas

Nüüd aga kutsume lugeja lühikesele ekskursioonile läbi teadustööde padriku, mis käsitleb meedia muutumise käigus tekkivate riskide ja võimaluste diagnoosimist arutluskommunikatsiooni jaoks..

Viide:

Bayer, M. J. (2018). *Deliberation in the lab. The effect of communication on information sharing, cooperation, and consensus* [Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Sozialwissenschaften (Dr.rer.soc.)] Konstanzer Online-Publikations-System (KOPS). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:352-2-z1tlv29358su0>.

Meediaseire

Valvekoera valvamas

Tobias Eberwein & Halliki Harro-Loit

Meedia ja ajakirjandusel on tänapäeva ühiskonnas oluline roll: kogudes ja esitades olulisi uudiseid oma auditooriumi(de)le, täidavad nad teabefunktsiooni. Seega aitavad nad luua avalikkust, mis on arutluskommunikatsiooni põhiline eeldus. Sageli on ajakirjanikud ka valvekoerad, kes aitavad kontrollida poliitilist ja muud eliiti. See osutub võimalikuks, kui meedia on vaba riiklikust kontrollist – vähemalt demokraatlikes meediasüsteemides.

Ent kuidas saame tagada, et meedia ja ajakirjandus suudavad tõepoolest vastata sellistele ootustele? Kes jälgib valvekoeri?

Kuna ajakirjanduslik sisu peaks jääma vabaks poliitilisest kontrollist, siis on hea meediahalduse ja -poliitika kujundamise ülesanne luua selline keskkond, mis teenib meedia funktsioone parimal võimalikul viisil. Selles sõltuvad poliitikakujundajad asjakohastest ja usaldusväärsetest andmetest. Nad peavad teadma, mis meedias toimub. Millised uudistekanalid on antud hetkel nende riigis kättesaadavad ning kui palju neid kasutatakse ja kuivõrd neid usaldatakse? Kui palju on aktiivseid ajakirjanikke, kes on tõesti vabad oma teemavalikutes ja käsitusaspektides? Kas õiguslik raamistik võimaldab pluralistlikku meediakajastust? Milliseid meetmeid rakendatakse meediapädevuse suurendamiseks ja kui tõhusad need on?

Neile küsimustele saab vastata meediauuringute ja erinevate seireprojektide abil. Näiteks avaldab MTÜ Piirideta Reporterid igal aastal maailma ajakirjandusvabaduse indeksit, mis mõõdab meediavabaduse olukorda kogu maailmas. Media Pluralism Monitor pakub vahendit, mille abil saab hinnata meediasüsteemide erinevaid nõrkusi, mis võivad takistada meediapluralismi Euroopas. Uuringus "Worlds of Journalism" viiakse läbi küsitlusi ajakirjanike seas, et uurida arusaamu ajakirjanike elukutse kohta kogu

maailmas. Reutersi Instituudi iga-aastane „*Digital News Report*“ annab ülevaate uudiste kasutamisest digitaalses keskkonnas.

Mediadelcomi projekti raames koguti kokku suur hulk uuringuid meedia ja ajakirjanduse kohta, mis on läbi viidud ja avaldatud projektis osalevas 14 riigis. Osa neist pakuvad ulatuslikke andmekogumeid, mis mõnel juhul võimaldavad isegi muutuste jälgimist ajas; teised on väikesed juhtumiuuringud, mis keskenduvad valitud nähtustele. Mõned uuringud on teostatud suurte rahvusvaheliste uurimisrühmade poolt, mõned on üliõpilaste uurimistööd. Kahtlemata aitavad kõik need kaasa meedia ja meediaga seotud muutuste jälgimisele. Süstematiseeritud andmete kättesaadavus üksi ei vii aga automaatselt parema meediapoliitikani.

Seetõttu kasutab Mediadelcom tuntud "teadmiste püramiidi", et kirjeldada erinevate allikate kvaliteeti ja kasulikkust seire eesmärgil (joonis 2.1).

Näiteks koguvad paljud meediaorganisatsioonid andmeid selle kohta, milliseid nende tooteid inimesed kasutavad ja kui kaua. Aga alles siis, kui neid andmeid töödeldakse ja loogiliselt seostatakse, muutuvad nad teabeks. Sellise teabe korrastamine (nt meediaorganisatsioonide sisemistes aruannetes või akadeemilistes meedia- ja ajakirjandusuuringutes) loob teadmise. Kõrgeim, teadmuse/tarkuse tasand näitab, mil määral omandatud teadmisi rakendatakse ja kas need viivad tõendus põhiste otsuste tegemiseni meediapoliitika kujundamisel.

"Teadmiste püramiid" aitab mõista, et teadmisel ja teadmusel on meediapoliitika kujundajate jaoks kriitiline tähtsus. Samuti on see püramiid kohane vahend, selgitamaks välja, kes kogub millist teavet ja loob teadmist ning kes lõpuks muudab teadmise teadmuseks. Millised on nende inimeste motiivid ja pädevused? Mediadelcom'i peamine eesmärk on tuvastada need meediaseires osalejad, kes on kõige väärtuslikumad riskide ja võimaluste väljatoomiseks arutluskommunikatsiooni jaoks

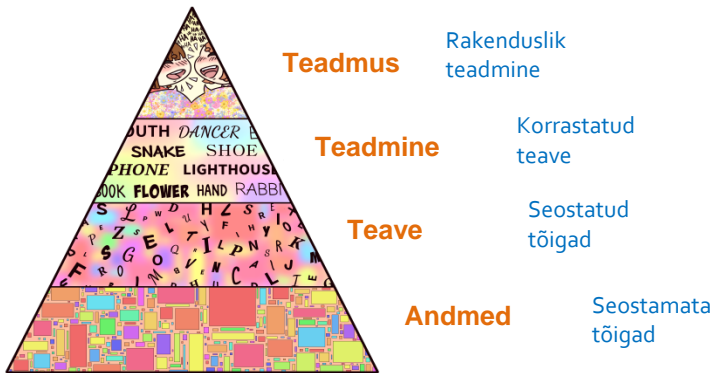
Lisalugemist:

Centre for Media Pluralism and Media Freedom. (2022). *Monitoring media pluralism in the digital era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania, Montenegro, the Republic of North Macedonia, Serbia and Turkey in the year 2021*. European University Institute. <http://hdl.handle.net/1814/74712>

Hanitzsch, T., Hanusch, F., Ramaprasad, J., & de Beer, A. S. (Eds.). (2019). *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. Columbia University Press.

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, J. & Nielsen, K. R. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf

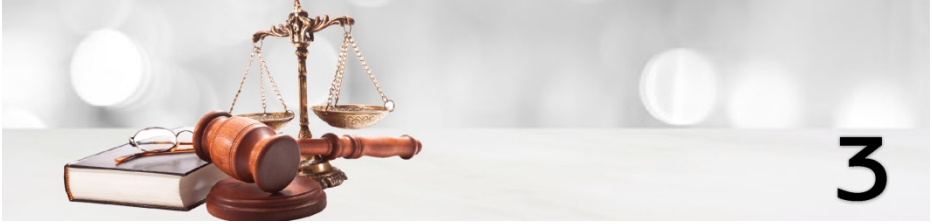
Reporters Without Borders. (2022). World Press Freedom Index. <https://rsf.org/en/index>

Joonis 2.1. "Teadmiste püramiid".

Mõnikord ei aita meediaseire kujundada teadmispõhist meediapoliitikat. Nendel juhtudel võime öelda, et meediaseire võimekuse osas on olemas risk. Näiteks võib riigis olla palju erinevaid meediauurijaid, kuid nende karjääri edendatakse ainult siis, kui nad avaldavad palju artikleid. Ei ole oluline, milliseid teemasid nad uurivad ja milline on nende artiklite jaoks tehtud uuringute ulatus. See riik võib saada palju teada meedia toimimise kohta, kuid ei leia näiteks vastuseid küsimustele, kas ajakirjanike tööpraktikad toetavad ühiskonnas toimuvat arutluskommunikatsiooni või kui palju inimesi riigis on üldse uudistest huvitatud. Selline riik vajaks arutelusid ja kokkuleppeid meediaseire tegevuskava osas.

Millised on need teemad, mille puhul me näeme usaldusväärse teadmise puudumist? Samuti peaks tegutsema motiveeritud kehand, mis koordineerib teadmise ja teadmuse omandamist ning motiveerib meediapoliitika kujundajaid tegelema võimalike riskidega, mis puudutavad arutluskommunikatsiooni. Näiteks peaksid nad looma tingimusi, et suureneks inimeste võime tunda ära propagandat. Neil oleks vastutus ka olukordades, kus suur osa ajakirjanikke ei ole enam huvitatud avaliku hüve teenimisest, vaid on hoopis lojaalsed poliitilistele võimukandjatele või peavad töötama ainult palga pärast. Seega on oluline teada ajakirjanike kogukonna lojaalsushierarhiaid ja nende taga olevat motivatsiooni.

Väljendusvabadus ja teabevabadus

Mis need on ja kuidas jälgida nende kaitset?

Evangelia Psychogiopoulou & Anna Kandyla

Euroopas on kodanikel ja ajakirjanikel õigus sõnavabadusele ja teabevabadusele, kuid kohati on see valitsuse, ametiasutuste ja teiste juhtivate isikute kasvava surve all. Seadused ja õiguslikud meetmed võivad samuti avaldada negatiivset mõju sõna- ja teabevabadusele ning meedia tegevusvõimele. Riikides, kus sõna- ja teabevabadus on deklareeritud ja kaitstud, on seaduste ja määruste kaudu toimuva õiguspärase riikliku sekkumise ulatus rangelt piiratud avaliku huvi järgimisega. Toimivas demokraatias võivad need vabadused olla piiratud näiteks inimväärikuse või alaealiste kaitseks. Mis puudutab õiguslikke meetmeid, siis hirmutamise SLAPPidega on selge ja paraku kasvav oht sõna- ja teabevabadusele. Sellised kohtuvaidlused on muutunud üha enam vahendiks, millega vaigistada avalikkuse valvekoerad, sealhulgas ajakirjanikud, kuid regulatiivsed meetmed sellise taktika peatamiseks ja avalikke huve teenivate oluliste ühiskonnategelaste kaitsmiseks on olnud aeglasel.

Sõna- ja teabevabadus on põhilised inimõigused ja neid kaitsevad ELi liikmesriikide põhiseadused. Sõnavabadus on sõnaselgelt kaitstud ELi põhiõiguste hartas, mis jõustus 2009. aastal koos Lissaboni lepinguga ja mida kohaldatakse kõigi liikmesriikide suhtes, kui nad tegutsevad ELi õiguse reguleerimisalas. Sõnavabadus on sätestatud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, mis on Euroopa Nõu-

kogu esimene konventsioon, millega on ühinenud kõik ELi liikmesriigid. Euroopa Liidu põhiõiguste kaitse harta artiklis 11 ja Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 10 kinnitatakse, et igaühel on õigus sõnavabadusele. Mõlemas artiklis selgitatakse ka, et sõnavabadus kaitseb õigust avaldada arvamusi, seisukohti ja ideid ning saada ja levitada teavet. Teabevabadus järeldeb seega sõnavabadusest.

Sõna- ja teabevabadus ei ole siiski absoluutsed. Riigid võivad kehtestada sõna- ja teabevabaduse piiranguid avalikes huvides mitmetel õiguspärasel põhjustel. Seega peaks sõna- ja teabevabaduse kaitset meedia kaudu kaardistades vaatlema selliste seaduste ja regulatiivsete kaitsemeetmete olemasolu riiklikul tasandil, mis loovad soodsa keskkonna nimetatud vabaduste kasutamiseks. Sellest lähtuvalt analüüsis Mediadelcom, kas sõna- ja teabevabadust on riiklikes õigusaktides sõnaselgelt tunnustatud ja nende kasutamine võimaldatud. Samuti uuriti, kas nende vabaduste suhtes kehtestatud piirangud täidavad seaduslikke eesmärgi ja on proportsionaalsed taotletava õiguspärase eesmärgiga. Näiteks ei tohi laimamist, vaenu õhutamist või väärteavet käsitlevad eeskirjad kehtestada liiga ulatuslikke piiranguid sõnavabadusele. Näiteks võttis Ungari 2020. aastal vastu koroonaviirust käsitleva kaitseseaduse (*Coronavirus Protection Act*), millega laiendati Ungari karistusseadustikus hirmutamist käsitlevat osa, kriminaliseerides mitte ainult need valeväited, mis häirivad avalikku korda, vaid ka need, mis kehtestatud eriolukorra ajal (st ohu puhul) võivad vähendada või takistada hädaolukorra vastaste kaitsemeetmete tõhusust.⁴ Põhiseaduskohus ütles, et on vajalik ja proportsionaalne piirata sõnavabadust, kui selleks on ülekaalukas sotsiaalne huvi. See säte tekitas Ungari ajakirjandusringkondades palju ebakindlust.

Teabevabaduse õigusliku kaitse hindamisel peetakse oluliseks ka ajakirjanike allikate kaitset ja nn vilepuhumise kaitset. Mõlemad on vajalikud korruptsiooni, haldusomavoli ja väärtegude paljastamiseks. Ajakirjanduslike allikate tõhus kaitse eeldab ajakirjanike õiguse tunnustamist mitte avaldada konfidentsiaalselt saadud teabe allikaid. Vilepuhumise tõhus kaitse vajab seadusi ja regulatsioone, mis pakuvad õiguskaitset sanktsioonide vastu ja õigusabi vilepuhujatele (ehk tähtsat tundlikku/kriitilist teavet otse meediale avaldavatele isikutele). ELi vilepuhumisdirektiiv (*Whistleblower Directive* 2019) sätestab, et liikmesriigid võivad kaitsta neid, kes avalikustavad teavet avalike kanalite, näiteks meedia kaudu.

Teabevabaduse seisukohast on oluline ka selliste sätete olemasolu, mis nõuavad meedia omanditeabe avalikustamist. Kättesaadav ja usaldusväärne teave selle kohta, kellele meedia kuulub, aitab avalikkusel paremini hinnata uudiste usaldusväärsust ja ära tunda erinevaid omandiga seotud huvisid, mis võivad mõjutada meedia sisu. Selli-

⁴ Vt. P. Gábor/ Mertek Media Monitor (2020), Hungary's Two Pandemics: COVID-19 and Attacks on Media Freedom (Media Freedom Rapid Response, European Centre for Press & Media Freedom), https://www.ecpmf.eu/wp-content/uploads/2020/06/Legal-opinion-Hungary_2020.pdf

seid kaitsemeetmeid peaks toetama tõhus rakendusmehhanism. Reeglid, mis on suunatud sõna- ja teabevabaduse teostumiseks soodsa keskkonna loomisele, võivad küll eksisteerida, kuid nende rakendamine võib olla ebatõhus. Et hinnata, kas õigusaktides sätestatud sõna- ja teabevabadust kaitsvaid meetmeid rakendatakse tõhusalt, on kogupildi seisukohalt tähtis analüüsida ka seire ja jõustamisega tegelevate asutuste ülesandeid ja tegevust..

Lisalugemist:

Charter of Fundamental Rights of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

European Convention on Human Rights.
https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

European Commission. (2022). *Shaping Europe's Digital Future. Media freedom and pluralism.*
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-freedom>

European Court of Human Rights. (2022). *Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights. Freedom of Expression.*
https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

Kas andmekaitse ohustab ajakirjandust?

Mitme Mediadelcom'i osalisriigi juhtumiuuringud osutavad, et andmekaitseregulatsioon (GDPR*) põhjustab "kõrvalmõjusid" sõnavabadusele ja avaliku teabe kättesaadavusele.

“On juhtumid, kui ajakirjanikud teevad uuriva artikli korrupsiooni kohta, näiteks ärimehest, kes saab valitsuselt mingeid soodustusi, ja ärimees kasutab andmekaitset õigusliku ettekäändena, et takistada loo avaldamist. On ka selliseid juhtumeid, kus valitsusametnikud keelduvad teabe avaldamisest, öeldes, et see rikuks andmekaitse põhimõtteid, näiteks inimeste eraelu puutumatust. Ma eeldan, et need mõjud ei ole seadusesse selliselt kavandatud, vaid tulenevad sellest, kuidas seadust konkreetsetes riikides rakendatakse.”

California San Diego ülikooli professor Daniel Hallin, Mediadelcom'i nõukoja liige, Mediadelcom'i [häälingusaates #29](#).

*GDPR on ELi üldine andmekaitsemäärus, mis kaitseb isikuandmeid ja eraelu puutumatust..

Meedia vastutuskohustus

Mis see on ja kuidas seda jälgida?

Marcus Kreutler

Mõnikord läheb meedia liiale, olgu selleks sensatsiooniline käsitlusviis, ebasündsad fotod vms. Ilmselt võib igaüks oma kogemustest leida enam kui ühe sellekohase näite. Aga kas riik saadab politsei neid karistama? Loodetavasti mitte, vähemalt mitte demokraatlikes ühiskondades, kus sõnavabadus on tagatud. Seda, mis ei ole seadusega keelatud, on sageli palju rohkem, kui mahub hea ja eetilisel korrektsel ajakirjanduse piiridesse.

Kommunikatsiooniteadlane Claude Jean Bertrand (2000: 22) on öelnud: „Meedia võib tekitada tõsist kahju ilma seadust rikkumata.“ Siinkohal tuleb mängu meedia aruande- ja vastutuskohustus⁵. Mõiste hõlmab igasuguseid tegevusi, mille eesmärk on hoida meediat vastutavana sidusrühmade ees, kes soovivad ja toetavad toimivat ja ausat ühiskondlikku diskursust. Seega üldine eesmärk on pakkuda avalikkusele vastutustundlikku ajakirjandust (Fengler, 2019).

Kui tegemist on vastutuskohuselusega, mõtlevad ajakirjanikud vähemalt Euroopas sageli eeskätt ajakirjanduseetika koodeksitele või arutluskogudele, mis teevad otsuseid hea ajakirjanduse järgimise suhtes. Tavaliselt on need loodud pressinõukogudena, kuid paljud neist hõlmavad tänapäeval ka muid meediatüüpe, näiteks veebiväljaandeid ja ringhäälingut, ning mõnda neist nimetatakse selle märkimiseks isegi meedianõukogudeks. Kui on tunne, et konkreetne uudis ei vasta professionaalse ajakirjanduse nõuetele, saab esitada nendele nõukogudele kaebuse, mille alusel need uurivad juhtumit ja võimalusel karistavad patustanud väljaannet. Nõukogud ei saa kedagi karistada juriidilises mõttes, vaid seda tehakse nn majasiseste või siis avalike manitsuste kaudu, mi-

⁵ EL uuringuprojekti Mediadem (2010–2013) käigus võttis Eesti uurimisrühm mõiste ‘accountability’ vastena kasutusele ‘vastutuskohustus’. – *Toim.*

da ajakirjanikud tavaliselt eelistavad vältida. Keegi ei taha ju saada oma valdkonna ekspertide avaliku hukkamõistu osaliseks.

Kuid sellised ajakirjanduse eneseregulatsiooni mehhanismid on vaid üks osa meedia vastutuskohuslusest – see osa, mida ajakirjanikud saavad teha vastutustundliku ajakirjanduse toetamiseks. Meedia vastutuskohuslust võib mõista laiemalt, hõlmates ka teiste osalejate tegevust (Bardoel & D'Haenens, 2004). Näiteks võivad meediaetevõtted kehtestada oma käitumisreeglistiku või määrata ombudsmanid, kes arutavad nende tööd auditooriumiga. Lugejad-kuulajad-vaatajad võivad nõuda aru meediakriitika abil. Poliitikategelased võivad käiku lasta seadusandlikke vahendeid, mis peavad olema täiesti sõltumatud poliitilistest otsustusprotsessidest (muidu kujutaksid endast riigi sekkumist). Mõnes riigis, kus meedia vastutuskohuslust rakendatakse vähe, võivad ka välismaised toimetegelased, näiteks mõned sihtasutused, aidata selliste vahendite loomisel.

Tulenevalt vahendite paljususest nõuab iga katse kaardistada ja võrrelda meedia vastutuskohuslust eri riikides kõnealuse valdkonna väga head (kontekstilist) mõistmist. Näiteks: kuigi riigis võib puududa toimiv pressinõukogu, võivad meediaseire teostajad mängida olulist rolli meedia vastutuskohusluse vahtkonnana – vahendist olulisem on tulemus. Mediadelcom'i uuringuprojekt järgis seda ideed (Fengler et al., 2022) ja analüüsis nii meedia aruandekohustuse peamisi arenguid 21. sajandi esimese kahe kümnendi jooksul kui ka riikide suutlikkust valdkonna seireks.

Sõltumatute meedianõukogude roll eneseregulatsiooni klassikalise vahendina näib olevat Euroopas jätkuvalt keskne. Riikides, kus need nõukogud on hästi välja kujunenud (Saksamaa, Rootsi), aga ka riikides, kus nendega seostuvad vastuolud (näiteks Eesti, kus tegutseb kaks nõukogu), toimub ka üsna elav akadeemiline arutelu meedia vastutuse üle. Seda võis täheldada ka Austrias, kus pressinõukogu taasasutamine 2010. aastal tähistas seiretegevuse elavnemist. Niisuguste vahendite puudumine viitab sageli vähesele erialasele huvile või ajakirjanikkonna polariseerumisele (nt Poola, Ungari).

Avaliku sektori või turuosaliste algatused lünga täitmiseks on üsna harvad, isegi kui akadeemiline arutelu selle üle, „mida ajakirjandus peaks tegema“, on olemas. Kuna näib, et edukate aruandluskohusluse vahendite olemasolu ja elav seireväli on omavahel seotud, võime siinkohal tuvastada nii riski kui ka võimaluse: üks valdkond võib vallandada arengu teises – nii negatiivses kui ka positiivses mõttes.

Viited ja lugemissoovitused:

- Bardoel, J., & d'Haenens, L. (2004). Media responsibility and accountability: New conceptualizations and practices. *Communications*, 29, 5-25.
- Bertrand, C. J. (2000). *Media ethics & accountability systems*. Transaction.
- Fengler, S. (2019). Media accountability. In *The international encyclopedia of journalism studies*. <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0078>
- Fengler, S., Eberwein, T., Karmasin, M., Barthel, S., & Speck, D. (2022). Media accountability. A global perspective. In S. Fengler, T. Eberwein, & M. Karmasin (Eds.), *The global handbook of media accountability* (pp. 3-57). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429326943-2>

Ajakirjanduse jätkusuutlikkuse seire kriitilised tegurid

Peter Berglez & Mart Ots

Ajakirjandus sõltub paljudest tingimustest, mis on selle arengu, vastupidavuse ja meediasüsteemis pikaajalise toimimise jaoks keskse tähtsusega. Nende hulka kuuluvad turutingimused (omandistruktuurid jne), avalik-õiguslike meediaettevõtete areng, tootmistingimused (digitaliseerimise mõju, ressursid uuriva ajakirjanduse ja välisuudiste vahendamise jaoks jne), töötingimused ja toimetuste sooline tasakaal, erialane pädevus, sealhulgas haridus, koolitus ja arusaamad professionaalsusest.

Riikide seirevõimekus

Jälgimaks, kuidas ajakirjandus toimib, on vaja mitmesuguseid andmeid, sest tingimused on riigiti erinevad. Kõigepealt tuleb uurida, kas on olemas andmetootjad, kes suudavad produtseerida või koguda andmeid, mis võimaldavad kõigi oluliste tingimuste seiret. Näiteks riigiasutustel või uurimisinstituutidel võivad olla volitused koguda andmeid erinevatest allikatest ja teha seiret teatud kindlal eesmärgil ning see võib olla hea lähtepunkt.

Vaja on otsida iga-aastaselt kogutavaid andmeid ja hinnata nende määra ning ulatust. Struktureeritud andmed mitme järjestikuse aasta kohta võimaldavad jälgida, kuidas ajakirjandus ajas muutub ja teha järeldusi nendest muutustest. Ka toovad need esile arengutrende, mis võimaldavad koostada tulevikuprognoose ja -stsenaariume. Ideaalis kogutakse selliseid andmeid sarnaste meetoditega paljude aastate vältel, mis võimaldab võrdlust näiteks meediaorganisatsioonide arvu muutumise kohta, avaliku ja eraomandis oleva meedia tasakaalu kohta, ajakirjanike töötuse määra kohta, digitaliseerimise kohta uudistetoimetustes jne.

Seire kvaliteedi probleemid

Madala kvaliteediga andmed on seotud seireriskidega. Sageli leidub hulgaliselt sisurühmi, kes avaldavad teavet ajakirjanduse tingimuste ja tegevuse kohta. Seetõttu on andmeallikate tõepärasuse, usaldusväärsuse ja järjepidevuse hindamine suur väljakutse. Tavaliselt peetakse akadeemilise uurimistöö kõrget taset heaks märgiks ja seda seostatakse seirevõimalustega. Seda seetõttu, et see teadmine on saadud teaduslike meetoditega, kuigi loomulikult võib olla nii head kui ka halba teadust. Erinevatel toimijatel võib ajakirjanduse jätkusuutlikkuse kohta käiva teabe tootmiseks olla erinev staatust ja legitiimsus.

Temaatiline katvus

Lisaks kvaliteedile on oluline ka andmete mitmekesisus, sest ajakirjanduse valdkonnas võib olla teatud tüüpi andmete ülekaal, samas kui teised andmed puuduvad. Näiteks on hästi teada, et reklaamitööstuse nõudmiste tõttu on olemas suur ja arenenud uurimisagentuuride ja tehnoloogiafirmade sektor, mis jälgib mediakasutust, sealhulgas seda, mida vaadatakse, kes vaatab ja kui kaua. Samal ajal võib olla palju raskem leida andmeid tingimuste kohta, mis jäävad väljapoole andmete kogumise rahastajate huviringi, olgu need reklaamitööstus, poliitikakujundajad või ametiasutused. Näiteks teame me väga vähe ajakirjanike töötingimustest toimetustes

Seirealase teadmuse ja andmete kättesaadavus

Andmete kättesaadavus on samuti oluline aspekt. Teadlaste loodud teadmised ja teadmus on sageli avalikult kättesaadavad. Kuid palju teavet ajakirjanduse ja selle tarbijate kohta (kasutajamõõdikud, algoritmilised andmed jne) hoiavad meediamajad enda jaoks, mis omakorda raskendab ajakirjanduse arengu jälgimist ühiskonnas.

Lisalugemist:

Berglez, P., Olausson, U. & Ots, M. (Eds.).(2017). Sustainable journalism. Integrating the environmental, social and economic challenges of journalism. Peter Lang.

Keda saab pidada ajakirjanikuks

Kuidas seirata neid ja nende ametialast pädevust?

Lenka Waschková Čísařová

Hollywoodi filme vaadates ja moodsat kirjandust lugedes võiks arvata, et ajakirjaniku identiteet on üsna selge. Ilmselt on tegemist karismaatilise inimesega, kes kohtub oma allikatega maa-alustes garaažides ja avaldab kohe ka paljastused. Kuid niisamuti nagu näiteks arstidest rääkiv teleasaade ei õpeta meile, kuidas eemaldada pimesoolt, ei avalda populaarsed kirjeldused ajakirjanikest kogu töö ajakirjaniku elukutse kohta.

Kui tahate mõelda, keda võib nimetada ajakirjanikuks ja mida me võime ajakirjanike kohta teada saada, siis on põhimõtteliselt kaks äärmuslikku võimalust. Te kas imestate naiivselt koos Terry Pratchettiga (2001), kuidas „tavalistest“ inimestest saavad ajakirjanikud ja kes ütleb neile, mida kirjutada või salvestada. Või siis mõtlete sügavamalt selle üle, kes õieti on ajakirjanik ja millised peaksid ideaalis olema tema ametialased pädevused. Kuidas oleks, kui me teid nüüd sellele uurimisretkele kaasa võtame??

Ajakirjaniku definitsioon

Ajal, mil ajakirjaniku mõiste on laienemas, võime kirjeldada ajakirjanikku kui professionaalset meediasisu tootjat, kelleks on põhimõtteliselt igäüks, kes korduvalt osaleb professionaalse meediasisu tootmises (nt täiskohaga ajakirjanik, osalise tööajaga ajakirjanik, vabakutseline, toimetaja, peatoimetaja, fotoajakirjanik, kaamerareporter, graafiline disainer jne) (Deuze, 2005). Et oleks võimalik määratleda, kes nad on ja mida nad teevad, on vaja nende identiteedile selged piirid seada ja sellele uuringus keskenduda. See aitab ka mõista ühiskonna ootusi, sest ajakirjanikud on üks peamisi osalejaid (arutleva) demokraatia edendamises.

Pädevused

Selgesti on üks viis ajakirjanike defineerimiseks keskenduda nende ametialastele pädevustele. Kui me mõistame ametialast pädevust kui üksikisiku või terve meeskonna potentsiaalset võimekust teatud olukordadega edukalt toime tulla või teatud ülesannet või tööd täita, siis võime küsida, mida ajakirjanikelt oodatakse, mida neilt soovitakse ja kuidas nad oma tööülesandeid peaksid täitma (Willnat, Weaver & Choi, 2013). Seega võime keskenduda ajakirjaniku ametile ja pädevustele, et neid paremini tundma õppida ja selgitada välja, kuid võrd ajakirjanike arusaamad neist ühtivad. Pädevuste hulka kuuluvad näiteks ametieetika, mitmesugused oskused, motivatsioon, ausus ja uudishimu.

Pädevusi uurides saame tuvastada ka võimalikud riskid, millega ajakirjanikud oma tööd tehes silmitsi seisavad. Näiteks, mis juhtub, kui mõni ajakirjanik ei järgi kokkulepituid eetilisi või toimetuse põhimõtteid? Võib tekkida erinevaid olukordi: ajakirjaniku maine kaotamine erialase kogukonna silmis, ühekordne sanktsioon tööandja poolt, töökoha kaotamine ja/või auditooriumi usalduse kaotamine. Üks ajakirjaniku ametiväärtustest on kutsealane autonoomia ehk sõltumatus mõjutustest nii toimetuses kui väljaspool toimetust. Tšehhi kontekstis võime näiteks tuua ajakirjanik Marek Přebili, kes vallandati toonase peaministri Andrej Babiši omanduses olevast kirjastusest Mafra. Ta kaotas oma töö pärast seda, kui anonüümselt avaldati salvestused Babiši ja ühe ajakirjaniku vahelisest telefonikõnest, milles nood arutasid kriitiliste artiklite avaldamist omaniku poliitiliste oponentide kohta. Lisaks distantseerus kirjastuse 155 ajakirjanikust koosnev rühm ühises avalduses (iDnes, 2017) Přebili tegevusest, nimetades seda "ebaprofessionaalseks ja ebamoraalseks" (konteksti vt Kotisova & Waschková Čísařová, 2023).

Ajakirjandusliku pädevuse küsimusega võivad teadlased tegeleda kas riiklikul või rahvusvahelisel tasandil, tehes võrdlevaid uuringuid. Selleks, et jälgida professionaalsete uudisetootjate pädevusi, otsustasime keskenduda peamiselt ajakirjandusalastele teadmistele, oskustele, praktikatele, rollidele, kultuuridele ja väärtustele, kuna need on selles osas kõige kõnekamad (Hanitzsch & Vos, 2017).

Need on väga laiad teemad, kuid pakuvad paindlikku pilti ajakirjaniku elukutsest ja selle pädevustest ning sellest, kuidas need võivad kaasa aidata ühiskonna informeeritusele ja meediapoliitikale. Seega, kui me tahame potentsiaalselt sellist teemat jälgida, peame arvestama mitmete teguritega, milleks on nn suur pilt, erinevad meedia sisutootmise analüüsi tasandid (nt rahvusvaheline, riiklik, kohalik, süsteemne, organisatsiooniline, individuaalne) ja erinevad ajaperioodid. Sellise ootuse täitmiseks peab seireprotsess olema nii deduktiivne (süsteemse ja organisatsioonilise tasandi, sealhulgas riikliku ja/või rahvusvahelise raamistiku longituudkaardistus, millega järk-järgult jõutakse ajakirjaniku kui indiviidi tasandile) kui ka induktiivne (üksikutelt ajakirjanikelt süsteemsele tasandile liikumine).

Selline lähenemisviis, mis põhineb teadmise loomisel ajakirjaniku elukutse ja pädevuste seire abil, lubab avastada riske ja võimalusi arutluskommunikatsiooni valdkonnas. Konkreetsemalt võib see hõlmata mingit kindlat ajavahemikku, näiteks 20 aastat ajakirjanike uurimise ajaloos erinevates riikides (Mediadelcom, 2022). See aitab võtta arvesse kõiki võimalikke asjakohaste andmete tootjaid-kogujaid (tavaliselt akadeemilised ringkonnad, tööstus ja valitsusvälised organisatsioonid) ning jälgida riikidekohaseid andmeid ja rahvusvahelisi võrdlevaid tulemusi (nt *Worlds of Journalism*). Lõpuks, kuid mitte vähem tähtsana, võimaldab hinnata olemasolevate andmete kvaliteeti ja nende kättesaadavust kõigile ühiskonnaliikmetele.

Viited ja lugemissoovitused:

- Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442-464.
- Hanitzsch, T. & Vos, T. P. (2017). Journalistic roles and the struggle over institutional identity: The discursive constitution of journalism. *Communication Theory*, 27, 115-135.
- Babiš selhal, kolega se choval nemorálně, uvedli novináři MF Dnes a iDnes.cz. (2017, May 4). *iDnes*. <https://www.idnes.cz>
- Kotisova, J. & Waschková Císařová, L. (2023). "I know which devil I write for": Two types of autonomy among Czech journalists remaining in and leaving the Prime Minister's newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 28(1), 238-256.
- Mediadelcom. (2022). Risks and opportunities related to media and journalism studies (2000–2020). Case study on the national research and monitoring capabilities. In *Studies on national media research capability as a contextual domain of the sources of ROs. Approaching deliberative communication: Studies on monitoring capability and on critical junctures of media development in 14 EU countries*, CS1, D-2.1. <https://www.mediadelcom.eu/publications/d21-case-study-1/>
- Pratchett, T. (2001). *The truth*. Harper Collins.
- Willnat, L., Weaver, D. H. & Choi, J. (2013). The global journalist in the twenty-first century. *Journalism Practice*, 7(2), 163-183.
- Worlds of Journalism*. <https://worldsofjournalism.org>

Kes kogub andmeid meediakasutuse kohta?

Ragne Kõuts-Klemm, Iveta Jansova & Lilia Raycheva

Kõigis Euroopa riikides kogutakse regulaarselt teavet oma kodanike meediakasutuse kohta. Me teame küllaltki palju auditooriumist ja selle meediakasutusest, kuid seda teavet jagatakse vähe. Miks on see nii?

Nagu Soome teadlane Juha Herkman (2008) osutab, on meediatööstus suur äri ja ka andmed selle kohta on muutunud suureks äriks. Meediamajad on väga huvitatud auditooriumi omadusi ja käitumist kirjeldavast teabest, sest see võimaldab neil paremini pakkuda oma kasutajatele atraktiivset sisu ja müüa oma kontakte auditooriumiga ettevõtetele ja teistele huvitatud osapooltele, st peamiselt reklaamitellijatele..

Kes on uuringute taga?

Kommertsuuringute agentuurid, kes koguvad meediakasutuse andmeid, annavad teavet meediaväljaannete leviulatus ja populaarsuse, samuti auditooriumi osakaalu kohta erinevates kanalites ning selle sotsiaal-demograafilise profiili kohta. Kõik need on rahaks muudetavad andmed. Suurimad andmete kogujad Euroopas on rahvusvaheliselt tegutsevad uurimisagentuurid nagu Nielsen, Kantar, Reuters, GfK jt. Nad tuginevad testitud ja kontrollitud meetodikale, mis aitab meediamajadel teha äriotsuseid.

Ka meediaväljaanded ise saavad tänu veebikeskkondadele koguda teavet oma kasutajate kohta ja analüüsida auditooriumi käitumist veebistatistika põhjal. See on liisandus neile nn klassikalistele andmetele, mida kogutakse auditooriumi koosseisu ja suuruse kohta. Veebiandmed katavad vaid osa kasutajate omadustest ja teadlaste väitel paistavad kasutajad siin nagu pidevalt koonduvad andmepunktid ilma selgete identiteetideta (Fisher & Mehozay, 2019). Selliste andmete omanikud saavad harva teha keerukamat analüüsi, mis aitaks mõista kasutajaskonda kui unikaalsete isikute kogu-

mit. Siin on küsimus ka selles, et kuigi sisutootjad suudavad koguda suurandmeid (räägime siin nn *big data* võimekusest), ei ole nad võimelised tegema analüüse, mis aitaksid neil oma edaspidiseid äristrateegiaid kujundada. Kommerts- ja avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid, mis müüvad tellitavaid teenusi, küll koguvad suurandmeid, kuid on tunnistanud, et nad ei ole veel võimelised selliseid andmeid täielikult kasutama, jäädes alla suurematele välismaistele pakkujatele nagu Netflix ja teised. Teine kiht on tellimuspõhiste teenuste pakkujad (tasulised ajalehed, tasuline videoteenus jne), kes keelduvad oma kasutajate andmeid nii akadeemilise kui ka avaliku sfääriga jagamast.

Nagu näha, kuigi meediakasutuse kohta on olemas ülimalt mitmekesised ja põhjalikud andmed, on nende kättesaadavus sageli piiratud konkreetsete osapooltega. Andmed kuuluvad eraõiguslikele meediaettevõtetele, platvormidele ja kommertsuuringute agentuuridele. Neid andmeid kasutatakse harva ühise hüve loomiseks (teadus, poliitika kavandamine, kasutajate võimestamine jne). On siiski erandeid. Mõnes riigis on avaliku ja erasektori vahel sõlmitud paremad kokkulepped andmete jagamiseks. Riikides, kus kommertsmeedia andmed on läbipaistvamad, saab neid kasutada teaduspõhise meediapoliitika alusena, mis on meediatööstuse, inimeste ja demokraatia huvides.

Teine oluline andmete kogumise allikas on akadeemilised asutused ja ülikoolid. Nende eesmärk on mõista kasutajate meedia-"universumeid", kuidas meedia võib kasutajaid võimestada või kuidas see võib olla eneseteostuse vahendiks. Kasutajakeskne andmekogumine võib anda sisendi poliitikale, mille eesmärk on suurendada kasutajate pädevust ühiskonna ja demokraatia arendamiseks. Selline andmekogumine peab järgima kõrget teadustöö eetikat, värbama osalejaid vabatahtlikkuse alusel ja vastutama tagajärgede eest, millega auditooriumid võivad pärast järelduste tegemist või rakendamist silmitsi seista. Seda tüüpi andmekogumine peab olema piisavalt mitmekesine, et võimaldada keerukat analüüsi. Akadeemilistel eesmärkidel toimuva andmekogumise kirjelduse põhjal järeldub, et akadeemilised uuringud vajavad palju ressursse. See viimane punkt tähendab, et akadeemiline andmekogumine on suhteliselt harva ja longituud-uuringud veelgi harvemad.

Viited ja lugemissoovitused:

- Bird, S. E. (2011). Are we all producers now? Convergence and media audience practices. *Cultural Studies*, 25(4-5), 502-516. <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600532>
- ESOMAR – ethics and guidelines for commercial audience research: <https://esomar.org/codes-and-guidelines>
- Fisher, E., & Mehozay, Y. (2019). How algorithms see their audience: Media epistemes and the changing conception of the individual. *Media, Culture & Society*, 41(8), 1176-1191.
- Herkman, J. (2008). Current trends in media research. *Nordicom Review*, 29(1), 145–159.

Kuidas on see kõik seotud?

Meediapädevused (ja selle uuringud),
RV⁶-uuringud ning arutluskommunikatsioon

Alnis Stakle & Anda Rožukalne

Kuidas suudab tänapäevainimene orienteeruda keerulises meedia ökosüsteemis? Kuidas saab igaüks meist paremini ära kasutada tänapäeva mitmekesist meediat? Milline on tasakaal kommunikatsioonis osalemise, loovuse väljendamise ja kommunikatsioonis osalejate vastastikuse mõju vahel?

Olles teadlik kaasaegse kommunikatsioonikeskkonna muutuvatest protsessidest ning nii ühiskonna kui ka üksikisiku võimalustest neid tundma õppida, mõista ja kasutada, on meediapädevus leidnud poliitikakujundajate, haridustöötajate ja kommunikatsioonispetsialistide tähelepanu. Lisaks on meediapädevust ja meediaharidust esile tõstetud kui lahendust vääртеabe, poliitilise polariseerumise ja manipuleerimise vastu, käsitledes muude pädevuste hulgas kriitilise mõtlemise tähtsust.

Meediapädevus on lai mõiste, mis on ajalooliselt seotud raadio ja televisiooni arenguga, kuid siis laienenud, hõlmates lugemis-, veebi- ja digipädevused. Meediapädevuse kui oskuste kogumi kohta, mis annavad meediakasutajatele mitmesuguseid vahendeid teabe analüüsimiseks ja mõistmiseks, on olnud väga erinevaid ja mõnikord isegi vastuolulisi arusaamu. Need hõlmavad oskust juurde pääseda erinevatele sõnumitele või narratiividele analoog- ja digitaalmeedias, lugeda, analüüsida ja tõlgendada neisse sõnumitesse põimitud sisu, tunda ära sõnumite kommunikatsioonimustreid ja nende loomisel osalevaid isikuid, hinnata kriitiliselt sõnumeid ning luua neid ise suhtlus-, töö- ja meelelahutuslikel eesmärkidel.

⁶ riskid ja võimalused

Kodanikuühiskonna tugevdamine

Meediapädevuse mõiste ei ole siiski seotud üksnes eespool nimetatud oskustega. Sel arvatakse olevat ka potentsiaal muuta käitumismustreid, et ületada isiklikke ja kollektiivseid riske. Seega nähakse meediapädevust pidevalt areneva oskuste kogumina, mis toetab demokratiseerumist, sotsiaalset osalemist ja õigusriigi põhimõtteid. Kontseptsioon on samaaegselt juurdunud nii avaliku proteksionismi kui ka kodanikuühiskonna tugevdamise paradigmas. See peegeldab vajadust pakkuda meediakasutajatele turvalist avalikku suhtluskeskkonda ja võimalust omandada meediapädevus. Seetõttu seostub problemaatiliste küsimuste arutelu püüdega leida tasakaal meedia mõjuga seotud avaliku moraalse paanika ja vajaduse vahel regulaarselt uuesti määratleda demokraatlike ühiskondade väärtusi nagu sõnavabadus ja pluralism.

Tänapäevane meediapädevuse raamistik põhineb kolmel ajalooliselt omavahel seotud diskursusel. Esiteks, meediapädevust vaadeldakse proteksionistlikust vaatenurgast meedia mõju diskursuse kaudu. Meediat kirjeldatakse kui võimsat tehnoloogiat, mis on suutnud väga lühikese aja jooksul iga inimese elukorralduse märkimisväärselt ümber kujundada. Keskendutakse üha suurenevale ekraaniajale, rõhutades ohtu, et kontrollimatu meediatarbimine võib avaldada negatiivset mõju traditsioonilisele väärtusteadvusele ja sotsiaalsetele suhetele. Peamised liigsest meediakasutusest tulenevad ohud on seotud väärtuste leviku, vägivalga ja pornograafia kättesaadavuse,

alkoholi-, tubaka- ja hasartmängureklaami levitamise, autoriõiguste rikkumise, seksismi ja rassismi tugevnemise, rahvatervise riskide ja küberhuligaansusega.

Teiseks, meediapädevuse tõlgendamine seoses tegelikkuse kujutamise ja mõistmisega on seisukoht, mis põhineb semiootikal, kriitilistel kultuuriuuringutel ja meediaökoloogia diskursusel. Sellest vaatenurgast nähakse meediapädevust kui oskuste kogumit, mis tugevdab inimeste võimet tuvastada kommertstööstuse mõju meediasisule ja tõlgendada ideoloogiliselt küllastunud, eelarvamustega täidetud vaateid perekonna, vanuse, klassi ja rassi kohta. Ajakirjandust nähakse kui professionaalset tegevust, mis konstrueerib reaalsust ja paljastab eelarvamusi; inimesed peavad mõistma ajakirjanduse eetikat ja meediaomanike huve.

Kolmandaks vaadeldakse pedagoogikas meediapädevust kui vanusekohaste oskuste kogumit, mida on vaja selleks, et osaleda turvaliselt ja eesmärgipäraselt vahendatud kommunikatsioonis ja digitaalkultuuris tervikuna.

Meediapädevuse omandamine

Pidevalt areneva digikultuuri mõistmise ja omandamise hõlbustamine on meediapedagoogika oluline aspekt, mis julgustab inimesi jätkama uute asjade õppimist iseõppimise ja vastastikuse õppimise protsesside kaudu.

Kõigis neis seisukohtades tõlgendatakse meediapädevust kui sekkumist meedia võimustruktuuridesse ja valitsevatesse ideoloogiatesse.

Meediapädevus ja arutluskommunikatsioon

Arutluskommunikatsiooni raames muutub meediapädevus metapädevuseks, mis annab nii raamistiku kui ka sisu isiklike ja kollektiivsete väärtuste, argumentide, arutelude ja normide tasakaalustamiseks. Arutluskommunikatsiooni üldeesmärk on luua jätkusuutlik kommunikatsiooni ökosüsteem, mis põhineb empaatilisel ja põhjendatud arutelul. Arutluskommunikatsioon võimaldab üksikisikute ja erinevate sotsiaalsete rühmade keskustelul, mis viiks kokkulepetele avalikku huvi küsimustes.

Meediapädevuse seire

Meediapädevust jälgitakse ELis mitmesuguste uuringute raames, milles domineerivad kasutajate digitaalsete oskuste, isikuandmete turvalisuse, teabe kriitilise tarbimise ja eksitava teabe äratundmise mõõtmine ning enesehinnangud omandatud meediapädevuste kohta. Näiteid leidub üsna palju: rahvusvaheline uurimisprojekt *EU Kids Online*, Euroopa Audiovisuaalsektori Vaatluskeskuse meediapädevuse tavade ja meetmete kaardistamine *ELi 28 riigis*, Avatud Ühiskonna Instituudi *Sofia meediapädevuse indeks*.

Meediapädevuse uuringute lähenemisviisid ja traditsioonid on ELi riikides erinevad, mistõttu on raske võrrelda nende andmeid omavahel. Pikaajaline ja rahvusvaheline võrdleva meediapädevuse seire, mis põhineb arutluskommunikatsiooni indikaatoritel, võimaldaks mõista erinevate sotsiaalsete rühmade arutluskommunikatsiooni ja meediapädevuse tasemeid puudutavaid seoseid.

Lisalugemist:

Friesem, Y. (2023). *The Routledge handbook of media education futures post-pandemic*. Routledge.

Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action: Questioning the media*. Lanham, Rowman & Littlefield.

Jones, S., Dawkins, S. & McDougall, J. (2023). *Understanding virtual reality: Challenging perspectives for media literacy and education*. Routledge.

Potter, W. J. (2021). *Media literacy*. SAGE.

Kvalitatiivne võrdlev fuzzy-set analüüs

Kasutamine arutluskommunikatsiooniga seotud riskide ja võimaluste seletamiseks

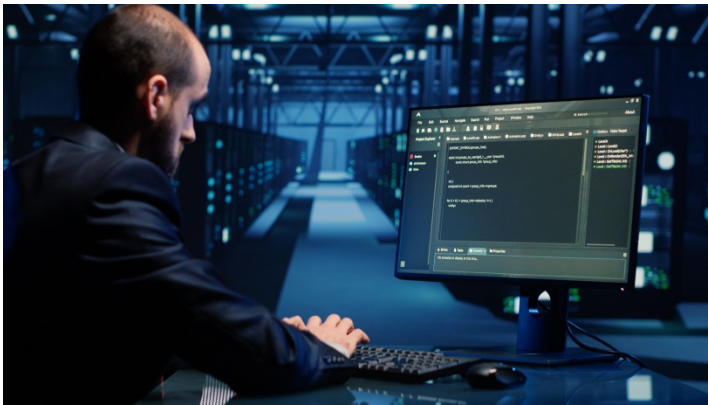
Dina Vozab, Zrinjka Peruško & Filip Trbojević

Tänu kasvavale huvile võrdlevate kommunikatsiooniuringute vastu on rahvusvahelisel ja Euroopa tasandil olemas arvukalt uurimisprojekte ja seirevahendeid, mis võiksid olla kasulikud meedia riskide ja võimaluste hindamisel. Lisaks pikemaajalistele vahenditele, mis jälgivad ajakirjandusvabadust kogu maailmas, nagu *Freedom House* ja *Reporters Sans Frontières*, on nüüdseks olemas ka palju teisi uurimis- ja seireprojekte. Euroopa tasandil on kõige tähelepanuväärsem seirevahend *Media Pluralism Monitor*, mis hindab Euroopa meediasüsteemide riske pluralismi saavutamisel. Thomas Hanitzschi juhitud uuring "*Worlds of Journalism*" on alates 2007. aastast analüüsinud maailma riikide ajakirjanduskultuure ning Oxfordi ülikooli *Reuters Institute for the Study of Journalism* on alates 2012. aastast uurinud digitaalsete uudiste auditooriume. Seega on praeguseks rohkesti uuringuid ja andmeid, mis võimaldavad teadlastel esitada uuenduslikke võrdlevaid uurimisküsimusi. Kuid meetodika osas on mitmekesisus väiksem, kuna domineerivad kvantitatiivsed lähenemisviisid (Downey, 2020)..

Mediadelcomi projektis kasutame meedia- ja kommunikatsiooniuringutes üsna uuenduslikku meetodikat, kui hindame riske ja võimalusi arutluskommunikatsiooni arendamiseks. Paljud autorid on propageerinud kvalitatiivse võrdleva hägusate kogumite analüüsi (*fuzzy set qualitative comparative analysis* (fsQCA) kasutamist võrdlevates meediauuringutes (Downey, 2020; Downey & Stanyer, 2010). Kuigi seda meetodit kasutavaid uuringuid on üha rohkem (nt Büchel et al., 2016; Humprecht & Büchel, 2013; Peruško et al., 2021), on selle kasutamine vähene võrdlevates meediauuringutes, mis valdavalt tuginevad kvantitatiivsetele lähenemisviisidele (Downey, 2020).

FsQCA-l on kvantitatiivsete lähenemisviisidega võrreldes mitmeid eeliseid. FsQCA meetod ühendab kvalitatiivse ja kvantitatiivse loogika võrdlevates uuringutes ning

võib anda rikkalikke ja keerulisi selgitusi selle kohta, kuidas erinevad põhjuslikud tingimused seletavad teatud tulemusi. Meetod erineb ka korrelatiivsest mõtlemisest (mis on lineaarne ja sümmeetriline), kuna see tunnistab, et sotsiaalsete nähtuste vaheline seos on sageli asümmeetriline, aga võib viia sama tulemuseni. Asümmeetria tähendab, et üks muutujate vaheline seos ei välista teisi võimalikke seoseid. Näiteks kui on kindlaks tehtud seos arengu ja demokraatia vahel, ei välista see, et ka mitteamenenud riigid võivad olla demokraatlikud (Ragin, 2008: 15). Mõnikord on samale tulemusele mitu põhjuslikku seletust ehk "põhjuslikku retsepti". Meediasüsteemide arengu puhul on just asümmeetria kaudu samale tulemusele jõudmine see, mida me otsime riskide ja võimaluste trende puudutavate küsimuste lahendamiseks – riigid on võimelised jõudma samale eesmärgile, järgides erinevaid teid. Näiteks võib mõnes kontekstis jõuda arutluskommunikatsioonini hästi reguleeritud meedia ja tugeva vastutuskoosluse süsteemiga, samas kui mõnes teises kontekstis saab seda saavutada jätkusuutliku ajakirjanduse ning hästi informeeritud ja meediapädeva auditooriumi abil. Meetod võib hästi toimida nii mikro-, meso- kui ka makrotasandi võrdlevate uuringute puhul ning sobib ka mitmetasandiliste nähtuste või tavade, näiteks riikidevaheliste voogude või globaliseerunud meediakultuuride uurimiseks, ning sellel on potentsiaali selgitada muutusi ajas (Downey, 2020).

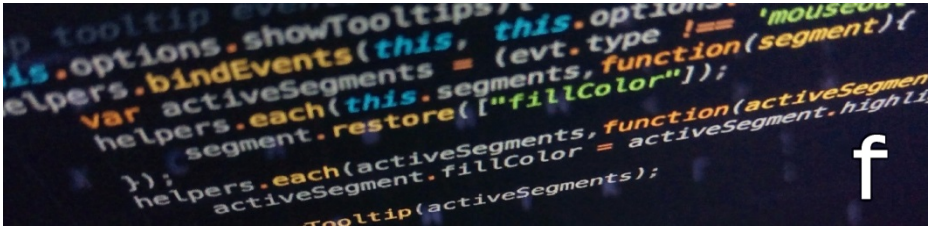

FsQCA analüüsi üks olulisemaid aspekte on kalibreerimine, mis tähendab juhtumite rühmitamist, kasutades väärtusi vahemikus 0 ja 1 (Ragin, 2008). Nii tekkinud kogumid võivad olla hägusad ja neil on ainult kaks kategooriat. Kuid nagu sotsiaalteadustes sageli juhtub, on sotsiaalsed nähtused keerulisemad ning hägusad kogud vastavad sellele suuremale keerukusele ja nüanssidele. Kasutades hägusaid kogumeid, saame näiteks tuvastada, et teatud juhtumid kuuluvad meediavabadusega riikide hulka, kuid erineval tasemel – näiteks Norra, mis on RSF-i ajakirjandusvabaduse indeksis esimesel kohal, ja Itaalia, mis oli 2022. aastal 58. kohal.

Mediadelcom'i projektis analüüsime, kuidas meedia areng neljas valdkonnas – õigusraamistik, ajakirjandus, meediakasutuse harjumused ja meediapädevused – tekitab potentsiaalseid riske ja võimalusi arutluskommunikatsiooni jaoks demokraatlikus ühiskonnas. Püüame analüüsida, millised on arutluskommunikatsiooni saavutamise teed Euroopas, andes nüansseeritud kontekstuaalse selgituse keerulistele põhjuslikele seostele.

Viited ja lugemissoovitused:

- Büchel, F., Humprecht, E., Castro-Herrero, L., Engesser, S., & Brüggemann, M. (2016). Building empirical typologies with QCA: Toward a classification of media systems. *The International Journal of Press/Politics*, 21(2), 209–232. <https://doi.org/10.1177/1940161215626567>
- Downey, J. (2020). Comparative communication research: Why we really need some more fuzzy thinking. *International Journal of Communication*, 14.
- Downey, J., & Stanyer, J. (2010). Comparative media analysis: Why some fuzzy thinking might help. Applying fuzzy set qualitative comparative analysis to the personalization of mediated political communication. *European Journal of Communication*, 25(4), 331–347. <https://doi.org/10.1177/0267323110384256>
- Humprecht, E., & Büchel, F. (2013). More of the same or marketplace of opinions? A cross-national comparison of diversity in online news reporting. *The International Journal of Press/Politics*, 18(4), 436–461. <https://doi.org/10.1177/1940161213497595>
- Oana, I.-E., Schneider, C. Q., & Thomann, E. (2021). *Qualitative comparative analysis using R: A beginner's guide* (1st ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009006781>
- Peruško, Z., Vozab, D., & Čuvalo, A. (2021). *Comparing post-socialist media systems: The case of Southeast Europe* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367226787>
- Ragin, C. C. (2008). *Redesigning social inquiry: Fuzzy sets and beyond*. University of Chicago Press.

Meta-analüüs on vahva!

Projekt Mediadelcom

Martin Oller Alonso & Sergio Splendore

Kahtlemata on vahva kasutada arutluskommunikatsiooni uurimiseks eraldi Mediadelcom'i jaoks loodud diakroonilist võrdlevat meta-analüüsi. Mediadelcom'i olulisim ülesanne on välja arendada diagnostiline tööriist, millega saaks mudeldada arutluskommunikatsiooni erinevaid võimalikke arenguteid ja nendega seotud riske ning võimalusi. Enamgi veel – see uuenduslik meetod pakub võimaluse laiaulatuslikuks meediaseirega seotud riskide ja võimaluste hindamiseks, mis mõjutavad arutluskommunikatsiooni. See tööriist on tõhus abiline poliitikutele, koolitajatele, meedia-professionaalidele ja meediakriitikutele nende tulevikuprojektides.

Mediadelcom'i diagnostiline tööriist aitab avastada ja hinnata Euroopa meedia-maastikul ja selle uurimises ilmnevaid riske ja võimalusi nii üksikutes maades kui maade võrdluses. Lisaks võtab Mediadelcom fookusesse mitte ainult Lääne-Euroopa riigid, vaid ka hoopis vähem uurijate tähelepanu köitnud Ida- ja Kesk-Euroopa riigid. Mediadelcom'i pakutav analüüsimeetod hõlmab nelja võtmevaldkonda, mis kujundavad arutluskommunikatsiooni paradigmat: **1)** meedia ja kommunikatsiooni õiguslik ja eetikaregulatsioon, **2)** (uudis)ajakirjandus, **3)** meedia sisu loojate ja tarbijate pädevused, ning **4)** meediakasutus ja -kasutajad.

Mediadelcom'i uudne holistiline lähenemisviis lubab hinnata neis valdkondades tehtud uurimistöö ja andmestiku piisavust ning Euroopa meediamaastiku ja meedia uurimisega seotud institutsioonide arengutrende, eritähelpanuga Ida- ja Kesk-Euroopa endistele sotsialismimaadele. Ajajärgul, mil tundub, nagu variseks maailm kokku ja Euroopa unelm on radikaalsete ideoloogiate piiramisrõngas, on haridus, teadus ja kommunikatsioon meie relvad riskide vastu, mida see uus normaalsus endaga toob. Praegu, kui Covid-19, üleilmsed pinged, majanduslik ebakindlus ja muutlik võimudünaamika raputavad Euroopa Liidu stabiilsust, tuleb kinnitada turvavöö ja söösta sellele põnevale väljakutsele vastu.

Kas olete valmis võluma andmeid tarkuseks? See on tegevus, mis nõuab paljude asjatundjate oskusi ja teadmisi, atraktiivset tööturgu, avalik-õiguslike ja poliitiliste institutsioonide üksteisemõistmist ja teadusagentuuride seirevõimekust. Kuid kriitiline küsimus on siin, kes konkreetselt teostab seiret või uurimistööd. Kas need on rahvusülesed organisatsioonid, võrdlevad rahvusvahelised teadusprojektid, rahvuslikud mitteakadeemilised organisatsioonid, akadeemilised teadusasutused, eriala- või vaba- tahtlike ühendused või avalik-õiguslikud asutused? Vastus võib siin viidata erinevusele keskpärase ja briljantse vahel.

Liituge meiega sel rännakul, et avastada andmete võim ning muuta see tarkuseks teel parema tuleviku poole!

Itaalia tiim ja Mediadelcom'i konsortsium

Uurimistöõ ja seirevõimekuse parendamine nõuab andmete saadavust mitte ainult avatud digitaalses formaadis, vaid ka struktureerituna, tabelitena jms. Virtuaalse digitaaldžungli kaootilises andmete-teabe tulvas mängivad salakavalat mängu paljud riukalikud gurutud, kes üritavad meidki sellesse mässida. Mis on nende eesmärgid? Teie oletus on sama hea kui meie oma. Säilitage terve mõtlemine ja olge valvsad, head tudengid. Tuleb hoolikalt kontrollida andmete usaldusväärsust ja nende kasutamist demokraatia edendamise huvides. Arutluskommunikatsiooni ja sotsiaalse sidususe analüüs ELis näitab, et paljud loodud ja kogutud andmed ei ole ligipääsetavad, kuid andmete kättesaadavus ei ole ainus probleem. Näiteks on ülikoolides ja avalik-õiguslikes kehandites loodud andmed harva vabalt kättesaadavad, kuid rahvusüleste organisatsioonide vabalt pakutavad andmestikud on sageli puudulikult struktureeritud ja raskesti töödeldavad. Suured võrdlevad projektid ei kogu andmeid iga aasta, meediatööstuse ja sõltumatute organisatsioonide andmestikes jääb heaks analüüsiks puudu hulgast muutujatest. Koostöö vähesus kommunikatsiooniprotsessi kujundavate toimetelaste vahel Euroopas viib selleni, et meediakeskkonda mõjutavad rohkem majanduslikud ja poliitilised tegurid, mis tõkestavad pluralismi ja sõltumatu veebiajakirjanduse arengut. See olukord peegeldub vastu meediapoliitikas, mis on ebaapiisav ja ebaefektiivne ning laseb domineerivatel osapooltel kehtestada reegleid ning mõjutada Euroopa demokraatiad.

Mediadelcom ei piirdu teadmise täiendamise ja laiendamisega, vaid otsib ka uusi teid, kuidas seda meediahalduses ratsionaalselt rakendada. Meie meta-analüüsi meetod esitab kaks kriitilist küsimust teadlaskonnale: kuidas andmeid ja teadmist kasutatakse ja uuritakse erinevates Euroopa maades ning kuidas teadmispõhist meediahaldust arendada? Loomulikult ei eira me väljakutseid, mida see kriitiline olukord tekitab arutluskommunikatsiooni uurimisele Kesk- ja Ida-Euroopas.

Meediaseire Eestis

Halliki Harro-Loit, Ragne Kõuts-Klemm, Epp Lauk, Mari-Liisa Parder

Ajakirjandusvabaduse ja infovabaduse tugev positsioon Eesti ühiskonnas on kahtlemata võtmetähendusega vaadeldava nelja valdkonna arenguvõimalustele. Ilma pressivabadusest ja ilma seadusega kaitstud ligipääsuta ühiskonna jaoks olulisele informatsioonile ei saa meedia täita oma peamisi ühiskondlikke rolle: informeerida inimesi kõigest olulisest ühiskonnas ja survestada poliitilise ja majandusliku võimu valdajaid toimima läbipaistvalt ja seadusi järgides. Eesti pole viimased 20 aastat langenud riikide pressivabaduse indeksis allapoole 12. positsioonist, püüdes viimasel viiel aastal esiviisikus teiste suure vabadusastmega riikide hulgas. Eesti pressivabaduse skoor teiste maadega võrreldes on samuti kõrge.

Kui aga jälgida ajakirjanduse-, sõna- ja informatsioonivabaduse (mis kõik on erinevad kontseptsioonid) arengut Eesti Vabariigi taastamise algusest 2023. aastani, siis on näha muutusi väheneva läbipaistvuse poole. Võrreldes 1990. aastatega, kui pressi- ja sõnavabadus olid peaaegu absoluutsed ja ühiskond ei olnud veel õppinud mõistma inimväärikuse ja privaatsuse kaitsmise vajadust, on olukord tänaseks palju muutunud. Suur osa on siin ka Riigikohtu meediat puudutavatel lahenditel (nt Tammer vs Eesti, Delfi vs Eesti), mis on hea argumentatsiooniga läbinud ka Euroopa Inimõiguste Kohtu „kvaliteedikaalud“.

Teisalt on kasvanud surve ajakirjandusele. Me näeme seda, kui võrdleme juhtumeid, mida ajakirjandus kajastab. Samuti saame teada survest ajakirjanikele, kui loeme Eestis uurimistöid, mis põhinevad ajakirjanike küsitlustel. Nii nagu mujal maailmas, kogevad ka Eesti ajakirjanikud üha enam isiklikke kohtuhagisid (nn SLAPP: *Strategic Lawsuit Against Public Participation*), mille põhjus on kriitilise arvamuse avaldamine või mõni väike eksimus. Selliste kohtuhagide eesmärk ei olegi kohtus võita, vaid tekitada ajakirjanikele psüühilist pinget ja majanduslikku survet (sest iga kohtuasja maksab). Seeläbi võib tekkida enesetsensuuri oht, kus ajakirjandus jätab kohtuhagide ohu tõttu teatud poliitikutute või ärimeeste tegevuse kajastamata. Kui palju selliseid kohtuasju algatatakse ei ole praegu võimalik teada saada: mõned juhtumid jää-

vadki vaid ähvardusteks, neid, mis aga kohtusse jõuavad, ei ole võimalik praegu otsingusüsteemiga üles leida. Teisisõnu – meie kohtusüsteemis olev informatsioon ei ole kohaldatud kriitilise monitooringu võimaluse jaoks. Seega me tegelikult ei tea, millisel määral selline, enesetsensuurile viiv risk Eestis eksisteerib. Euroopa Liidus on ilmunud vastav raport (SLAPPs, 2022), kus küll Eestit ei mainita, aga nagu öeldud, nii uurijate kogutud kaasused kui intervjuud ajakirjanikega annavad märku, et see probleem on Eestis selgesti olemas.

Ajakirjandusvabadusele on surve kasvanud ka poliitikute poolt. Illustreeriv on näide sellest, kuidas Õhtuleht 2020. aasta 18. novembril kajastas Mailis Repsiga seotud korruptsiooniskandaali. Õhtuleht avaldas dokumenteeritud teabe sellest, kuidas minister avalikku raha isiklikuks otstarbeks kasutas ja muuhulgas ka foto sellest, kuidas ministri autojuht tema lapsi sõidutas. 19. novembril taotles siseminister Raivo Aeg, et prokuratuur alustaks Õhtulehe ajakirjanike tegevuse uurimist seoses ebaseadusliku jälitustegevusega. Peaminister Jüri Ratas ei teinud ajakirjandusvabaduse kaitseks midagi. Ka Eesti avalik-õigusliku ringhäälingu eetikanõunik Tarmu Tammerk heitis Õhtulehe ajakirjanikele ette, et need lapsi pildistades olid rikkunud ajakirjanduseetikat. Õhtulehe ajakirjanikud selgitasid avalikult kõiki oma eetilisi kaalutluskohti – see annab omakorda märku, et Eesti ajakirjanike professionaalne moraalne kaalutluskompetents on väga hea (samasugust kaalutluskompetentsi saab näha ka, kui analüüsida 2022. aastal lahvatanud nn Marko Mihkelsoni meediaskandaali).

Muutusi sõnavabaduses on aga veelgi keerulisem jälgida, sest seda kasutavad inimesed nn rohujuuretasandil. Kõik meedias avaldatud juhtumid, mida oleme kogunud näiteks nn vilepuhujate kohta, on lõppenud vilepuhujatele kurvalt (Tallinna tehnikaülikooli doktorandist vilepuhujaj;⁷ loomakaitsjast vilepuhujaj).⁸ Need juhtumid viitavad ühele tendentsile: erinevad organisatsioonid eeldavad oma töötajatelt eeskätt lojaalsust ja kriitiline arvamus on pigem karistatav. Ajakirjanikud on suulistes intervjuudes juba ammu tunnistanud, et paljud allikad ei saa või ei soovi rääkida kriitiliselt sellest, mis toimub ettevõtetes või avalik-õiguslikes asutustes.

Probleem on, et parim meetod sõnavabaduse piirangutega seotud muutuste seireks ongi kasuistlik meetod – juhtumite kogumine, analüüs ja võrdlemine ajas. Seda on Eestis tehtud vähe ja peamiselt väikesemahuliste (sageli tudengite) ja õppetööga seotud uurimistööde abil.

Informatsioonivabaduse arengu seire on Eestis paremini korraldatud. Esiteks ilmus 2022. aastal Eesti Arenguseire Keskuse poolt tellitud ja advokaadibüroo TRINITI

⁷ <https://www.postimees.ee/6758873/ttu-hamar-saladus-mainekas-instituut-pettis-susteemselt-valja-eurotoetuseid>

⁸ <https://www.err.ee/1608586672/pealtnagija-pta-st-koondati-praagi-ja-ahistamisega-voidelnud-ametnik>

teostatud Informatsioonivabaduse arengu raport (Pild et al. 2022), kus analüüsitakse avalikule informatsioonile juurdepääsu seadusandluse muutust ja tullakse järeldusele, et see on väikeste sammude kaupa laiendanud saladuse hoidmise võimalusi ja vähendanud asutuste avalikustamiskohtustust. Raportis kasutati ka väikest intervjueeritava valimit, kus erinevate valdkondade eksperdid selgitasid, miks on informatsiooni avalikustamise tõlgendamine GDPRi kontekstis mõnel juhul keeruline. Informatsioonivabaduse seire on parem ka Andmekaitse Inspektsiooni tegevuse tõttu. Näiteks on võimalik inspektsiooni kodulehelt lugeda kõiki ajakirjanike vaideid erinevate organisatsioonide osas, kes on keeldunud informatsiooni avalikustamisest. Lisaks on Eesti ajakirjanikud tänuväärset tihti avaldanud artikleid selle kohta, kuidas üks või teine organisatsioon või asutus püüab avalikkusele olulist informatsiooni peita. Sellise meedias harali asuva informatsiooni koondamine ja analüüs võimaldab luua näiteks teadmise selle kohta, kuidas erinevates valdkondades on läbipaistvus tagatud ja kus on salastamisega kõige suuremad probleemid.

Kokkuvõttes, Eesti on palju aastaid nautinud ajakirjandusvabaduse eliitriikide hulgas olemist ja ajakirjandusvabadus on tõepoolest Eestis ka kaitstud – küllalt palju tänu sellele, et ajakirjanikud on teema suhtes tundlikud ja hoiavad selle suure avaliku tähelepanu alla. See on valdkond, kus just viimastel aastale on toimud palju avalikku arutelu meedias (erinevate vastuväidete ja erinevate sõnavõtjate osalusel) ja on hea näide sellest, kuidas avalik arutelu (*deliberation*) takistab riskide realiseerumist.

Mida pole aga seiratud (pole vastavat rahastust ja metoodiliselt on see keerukas) on sõnavabaduse kasutamise praktika. Ühelt poolt on ka Eestis probleemiks vaenukõne, tühistamised, solvangud jms. probleemid, mis on kaasa tulnud võimalusega, kus igaüks saab avalikkuses kõneleda. Eesti formaalharidus ei ole jõudnud sellisele muutusele reageerida: nii ongi meil olemas väga pika traditsiooniga ajakirjanduseetika instrumendid, kuid pole avaliku kommunikatsiooni vastutust tagavaid vahendeid. Teisalt on organisatsioonid üha enam tundlikud avaliku imago pärast.

Ajakirjanduse uuringud on Eestis väga pika traditsiooniga. Eesti ajakirjanduse ajalugu hakkas professor Juhan Peegel uurima 1950. aastatel. Ajakirjandusuuringud tänapäevases mõttes said aga hoogu 1990. aastail, kui avanes rahvusvahelise koostöö võimalus. Eesti ajakirjanduse alaseid uuringuid iseloomustavad kolm tendentsi: Esiteks: Võrreldes teiste (Mediadelcom'is esindatud riikidega) on Eesti ajakirjandusuuringud valdavalt rahvusvaheliselt orienteeritud ja kasutavad võrdlevat lähenemist. Eesti ajakirjandusuuringud said kodumaist uurimisraha peamiselt 1990. aastatel ja 21. sajandi alguses, hiljem on uurimisagenda määratlenud peamiselt Euroopa Liidu uurimisgrandid.

Teiseks: Kuna Eesti enda uurimisvajaduste rahastamine on olnud minimaalne, on suur osa empiirilistest andmetest kogutud tudengite lõputööde kaudu. S.t – eesti ajakirjanduse haridus ja uurimistraditsioon on põimunud.

Kolmandaks: Eelnimetatud põhjustel on see, mida me ajakirjanduse ja ajakirjanike kohta teame, seotud erinevate rahvusvaheliste projektidega. Eesti ajakirjanikud on osalenud *Worlds of Journalism Study* küsitluse teises ja kolmandas laines; *Mediadem* ja *MediaAct* – on suunanud eetika ja vastutuse analüüsile. Rahvusvahelised projektid on inspireerinud noori uurijaid tegelema järjekindamalt ajakirjanike töötingimuste, läbi põlemise ja survestamise uurimisega, samuti ajakirjanike kompetentside ja online töötamise iseärasustega. Eetika ja infoõiguse valdkonna ning meediapoliitika uuringutes on samuti hoolega jälgitud rahvusvahelisi uurimisi. Osalemine teistes EL monitooringu projektides (*eurOmo*; *Media Pluralism Monitor*) võimaldab jälgida nt meediaturul toimuvaid muutusi ja võimalikke riske.

Meediakasutuse uuringud

Eestis on pikalt uuritud ka seda, kuidas inimesed meediat kasutavad, milliseid kanaleid ja väljaandeid nad eelistavad ja kuidas seostub meedia nende igapäevaeluga. Sellise uurimistraditsiooni algatasid Tartu Ülikooli teadlased juba nõukogude perioodil 1960. aastatel, uurides esmalt tollase Tartu rajooni ajalehe „Edasi“ auditooriumi.

Viimasel 30 aastal on regulaarselt kogutud andmeid televaatamise, raadiokuulamise, lehelugemise ja internetikasutuse kohta, mis annab hea pildi inimeste huvidest ja eelistustest. Selliseid turu-uuringuid on regulaarselt viinud läbi AS Emor (praegu Kantar Emor), kellel on kogunenud väärtuslik info, mille põhjalikum analüüs võiks anda väärtuslikku teadmist meediapoliitika kujundamiseks. Näiteks kui lehelugejast rahvast on saanud internetikasutaja rahvas, kas see tähendab ka olemuslikke muutusi inimeste suhestumises riigi ja ühiskonnaga.

Sügavamaid tõlgendusi Eesti elanike meediamaailma muutumise ja selle tähenduse kohta on andnud Tartu Ülikooli „Mina. Maailm. Meedia (MeeMa)“ uuringusari ajavahemikust 2000-2014. See on aidanud mõtestada meedia rolli inimeste elus laiemalt. Näiteks aidanud vastata küsimustele, kuidas toetab inimeste osalust ühiskondlikus elus teatav meediakasutuse muster, millised rühmad jäävad kõrvale e-Eesti edu loost, kuidas meediakasutus seostub kestlike tarbimispraktikate kujunemisega jne. Kui MeeMa on võimaldanud teha üldistusi Eesti elanike kohta esindusliku valimi alusel, siis selle kõrval on kogutud teadmist ka muude inimest võimestavate meediapraktikate kohta väiksema mahuga uuringute põhjal. Seda on teinud nii Tartu Ülikooli kui ka Tallinna Ülikooli teadlased. Viimased tegelevad eeskätt meediamajanduse muutustega ja uute tendentsidega digiajal. Lisaks on meediauuringud tugevasti orienteeritud uurimistulemuste praktilisele rakendamisele filmi, televisiooni, rist- ja transmeedia valdkondades.

Viited

- Pild, M., et al. (2022). Pild, M., Turk, K., Kose, K., Lehemets, M. *Avaliku teabe kasutamise võimalused*. Lõppraport. Triniti. Tallinn. Riga. Vilnius.
- SLAPPs (2022). SLAPPs against journalists across Europe. Media Freedom Rapid Response. Article 19.

Harjutusi

Harjutus 1. Sõna- ja teabevabadust käsitleva õiguskeskkonna juhtumianalüüs

1. samm: Valige välja mõni sõnavabaduse või teabevabadusega seotud juhtum, näiteks SLAPP või juhtum, mille puhul vilepuhuja(d) on kaotanud oma töökoha.

2. samm: Viige läbi analüüs, kasutades agendipõhist lähenemisviisi. Tehke kindlaks juhtumiga seotud erinevad tegelased, näiteks üksikisikud, organisatsioonid või valitsusasutused, ja tehke kindlaks nende agenda (tegevusplaanid). Kes olid juhtumis osalised? Kuidas see juhtum päevavalgele tuli? Ja milliseid diskursusi esitasid erinevad osalejad?

3. samm: Leidke sarnased juhtumid 10 ja 20 aasta tagusest ajast ning analüüsige sarnasusi ja erinevusi valitud juhtumiga.

4. samm: Esitage oma järeldused kirjalikus essees või ettekandena.

Harjutus 2. Ajakirjandusega seotud teema seirepotentsiaali hindamine

1. samm: valige teema, mis on seotud mingi ajakirjandust puudutava riskiga viimase 5–10 aasta jooksul, nt ajakirjanike töötingimused, ajakirjanike vastu suunatud ohud (füüsilised, vaimsed, emotsionaalsed või majanduslikud).

2. samm: uurige ja tehke kindlaks osalejad (nt akadeemilised asutused, mittetutlustus- ja kutseorganisatsioonid või valitsusasutused), kes on kogunud teavet ja teadmist valitud teema kohta. Kas see teema on leidnud mingit tähelepanu ja kas seda on süstemaatiliselt analüüsitud mõnes aasta- või perioodilises aruandes? Kas kõnealuses valdkonnas on olemas märkimisväärne hulk teaduslikke uuringuid ja publikatsioone? Kui palju kajastatakse seda teemat igapäevastes uudistes ja arutatakse erialastes väljaannetes ja foorumites?

3. samm: Hinnake teema asjakohasust oma riigis. Mõelge, kas teemat arutatakse või on kättesaadavat teavet ja teadmist selle kohta vähe. Tehke kindlaks lüngad teadmises ja/või kirjeldage, kuidas teema erinevaid aspekte arutatakse ja milliseid lähemisiivise kasutatakse nende käsitlemiseks.

4. samm: Esitage oma järeldused kirjalikus essees või ettekandena.

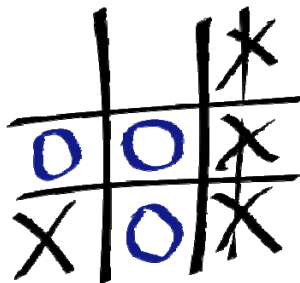
Harjutus 3. Sidusrühmade võrgustike kaardistamine meediatarbimise või meediapädevusega seotud teemal.

1. samm: Tuvastage erinevad sidusrühmad (nt teadlased, spetsialistid, avalikõiguslikud asutused, poliitikakujundajad, mittetulundusühingud), kes tegelevad teid huvitava teemaga.

2. samm: Analüüsige nende sidusrühmade vahelist koostööd ja võrgustikutegevust. Milline on nende koostöö sagedus ja ulatus (nt ühisprojektid, poliitilised teabekoosolekud või meediaüritused)? Millised tegurid võivad nende koostööd hõlbustada või takistada? Milline on nende koostöö mõju?

3. samm: Tuvastage võimalused sidusrühmade koostööks valitud uurimisteema puhul.

4. samm: Esitage oma järeldused kirjalikus essees või ettekandena.

Kuis edasi?

Nüüd, kui olete lugenud Mediadelcom'i projektist ning selle eesmärkidest, väljakutsetest ja fookusest, on teil loodetavasti selgem arusaam sellest, miks seda teadustööd on vaja ja millist kasu see toob. Projekti tegevus hõlmab arutluskommunikatsiooni seostuvate potentsiaalsete riskide ja võimaluste väljaselgitamist osalevates riikides, nende meediakeskkonna uurimist ja võrdlemist ning diagnostikavahendi väljatöötamist. Lisaks on tulemused olulised Euroopa poliitikakujundajatele, pakkudes neile kvaliteetset teadmist meediahalduse parendamiseks. See on hädavajalik Euroopa ühiskondade sidususe ja stabiilsuse edendamiseks.

Kuid mis kõige tähtsam, loodetavasti on see andnud teile huvitavat ja kasulikku teavet. Loodame, et jääte meie teekonnaga seotuks. Sellest e-raamatust saite projekti ülevaate, kuid on tehtud veel palju muudki, millega tasub tutvuda.

Iga riik on koostanud oma juhtumianalüüsi, mis sisaldab teavet ja probleeme, millega nad silmitsi seisavad. Need leiduvad Tartu Ülikooli repositooriumis.⁹

Koostamisel on ka riikidevaheline võrdlusraamat, milles võrreldakse projektis osalevate riikide meediaseire võimekust. Millistel riikidel on teatavates valdkondades paremad seirepraktikad? Me tahaksime hoiatada, et te ei toetuks üksnes riikide võrdlusele, kui tahate hinnata riigi meediakeskkonna üldist olukorda või seirevõimekust. Andmete kogumine erineb riigiti, mõnel juhul üsna oluliselt ning väikesed muutused riigis, näiteks väike nihe allapoole ühes valdkonnas, ei pruugi võrdluses ilmnedagi, kuid need muutused võivad viidata riskile ja muret tekitavatele arengutele. Seega anavad üksikute riikide juhtumiuuringud olulist teavet.

Professor Daniel Hallin kommenteeris riikide juhtumiuuringuid, öeldes: „*Need uuringud on suunatud sellele, et püüda anda mingi üldine ülevaade kõigist meediaga seotud teguritest, mis mõjutavad meie suutlikkust arutlevaks demokraatiaks. Ja ma ar-*

⁹ <https://dspace.ut.ee/handle/10062/89278>

van, et nende kõigi taga on eeldus teatud väärtuste kogumitest, mis on väga olulised: ajakirjanduse autonoomia, läbipaistvus, pluralism. See on väga põhjalik uurimistöö, mis näitab, kuidas meediainstitutsioonid ja meediapraktikad mõjutavad väärtusi nagu läbipaistvus, autonoomia ja avatus.“¹⁰

Loodame peatselt teiega jagada rohkem oma uurimistulemusi.

¹⁰ Mediadelcom'i häälingusaade #29. Cf. <https://www.mediadelcom.eu/podcast/29-consortium-meeting-sofia/>

Autorid

Peter Berglez on meedia ja kommunikatsiooni professor Örebro ülikoolis (Rootsi). Tema peamisteks uurimisaladeks on ajakirjandus, keskkonna- ja koostööpõhine kommunikatsioon.

Tobias Eberwein on Austria Teaduste Akadeemia võrdleva meedia ja kommunikatsiooniuringute instituudi asedirektor ja uurimiskorraldaja Klagenfurti ülikoolis. Tema uuringud keskenduvad meediaetikale, -vastutuskohuslusele, -haldusele, ajakirjandusele ja innovatsioonile meedias ja selle muutumisele.

Halliki Harro-Loit on Tartu ülikooli ajakirjanduse professor ja Mediadelcom'i projekti koordinaator. Tema uurimishuvide hulka kuuluvad ajakirjandusliku diskursuse muutumine ajas, ajakirjanduskultuuride võrdlus, meediaetika- ja -õigus, meediapoliitika ning diskursuse analüüs.

Iveta Jansová on Masaryki ülikooli (Brno, Tšehhi) kaasprofessor ning meedia- ja ajakirjanduse osakonna asejuht. Ta tegeleb fänni- ja auditooriumi uuringutega, samuti marginaliseeritud identiteetide meediakajastusega

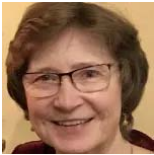
Anna Kandyla on teadur Kreeka Euroopa ja välispoliitika sihtasutuses (ELIAMEP). Tema uurimishuvi puudutab poliitilist kommunikatsiooni meedias, poliitilist kaasamist ning institutsioone, mis töötavad Euroopa Liidu suunal.

Ragne Kõuts-Klemm on Tartu ülikooli ajakirjanduse sotsioloogia kaasprofessor, samuti ühiskonnateaduste instituudi juhataja. Tema teadustegevus keskendub meedia- ja kommunikatsiooniteooriatele ning meediaanalüüsi sotsioloogilistele meetodeile. Ta huvitub ka vene vähemuse integratsioonist, meediakasutuse muutustest jm.

Marcus Kreutler on teadur Dortmundi tehnikaülikooli Erich Brosti rahvusvahelise ajakirjanduse instituudis (Saksamaa), samuti on ta väljaõppinud ajakirjanik. Tema peamised uurimissuunad on rahvusvaheline kommunikatsioon, väliskorrespondentide töö ja meedia-regulatsioon.

Epp Lauk on Kaunase Vytautas Magnuse ülikooli (Leedu) ajakirjanduse professor ning Tartu ülikooli külalisprofessor. Ta uurib meedia demokratiseerumist ja meediamuutusi (eriti Kesk- ja Ida-Euroopas). See hõlmab laia teemaderingi, mis on seotud ajakirjanduse professionaliseerumise ja ajakirjanduskultuuri arengutega.

Martín Oller Alonsol on ajakirjanduse doktori kraad Madridi Rey Juan Carlose ülikoolist (2012) ning läbib praegu järel doktorantuuri Milano ülikoolis (Itaalia). Ta on tihedalt seotud akadeemilise tegevusega Ladina-Ameerikas, tegeledes ajakirjandusuuringutega Ecuadoris and Kuubal.

Mart Ots on kaasprofessor Jönköpingi ülikooli rahvusvahelises ärikoolis (Rootsi). Akadeemiliselt huvitub ta eeskätt otsustusprotsessidest turunduskommunikatsioonis, meedia brändidega seonduvast, meediafirmade turundusest ning meediapoliitikast Rootsis ja mujal maailmas.

Zrinjka Peruško on Zagrebi ülikooli (Horvaatia) meedia ja kommunikatsiooni osakonna meediasotsioloogia professor. Ta tegeleb meediasüsteemide, -kultuuride ja auditoriumi muutuste võrdleva analüüsiga.

Evangelia Psychogiopoulou on Peloponnesose ülikooli kaasprofessor ja vanemteadur Kreeka Euroopa ja välispoliitika sihtasutuses (ELIAMEP). Ta uurib EL seadusandlust, haldusküsimusi, põhiõigusi, kohtuväitlust, digimeediat ja -tehnoloogiat, EL poliitikaid ja kultuuri-regulatsiooni.

Lilia Raycheva on Sofia St. Kliment Ohridski ülikooli (Bulgaaria) meedia ja kommunikatsiooni professor ja kunagine riikliku ringhäälingu regulaatori (CEM) liige. Tema uurimishuvi hõlmab meedia ökosüsteemide arengut, poliitilist kommunikatsiooni, meediakasutust ja -pädevust.

Anda Rožukalne on Riia Stradiņši ülikooli (Läti) kommunikatsiooniteaduskonna professor ja vanemteadur. Ta uurib ajakirjanduse väärtusi, meediasüsteeme, meediaregulatsiooni ja -eneseregulatsiooni ning meedia auditooriume.

Sergio Splendore on Milano ülikooli (Itaalia) kaasprofessor. Tema uurimisteemadeks on tunnetusteooria ja meedia usaldusväärsus. Aastast 2015 osaleb uuringus *Worlds of Journalism*, aastast 2018 on ta aga Euroopa poliitilise kommunikatsiooni teadlaste võrgustiku liige. Publitseerib palju juhtivates teadusajakirjades.

Alnis Stakle on Riia Stradiņši ülikooli (Läti) kommunikatsiooniuringute kaasprofessor ja bakalaureuse multimeedia- ja fotograafiaprogrammide juht. Ta uurib ja õpetab fotograafiat, visuaalkommunikatsiooni ning meediapädevusega seonduvat.

Filip Trbojević on poliitikateaduse doktorant Zagrebi ülikoolis (Horvaatia). Ta uurib meediasüsteeme, demokraatia arengut ning kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid uurimismeetodeid.

Dina Vozab is on Zagrebi ülikooli (Horvaatia) meedia ja kommunikatsiooni osakonna kaasprofessor. Tema uuringuhuvi hõlmab meedia ja demokraatia seoseid, poliitilist kommunikatsiooni, meediasüsteeme, auditooriume ning meediat endistes sotsialismimaades.

Lenka Waschková Čísařová on Masaryki ülikooli (Brno, Tšehhi) kaasprofessor ning meediauuringute ja ajakirjanduse osakonna juht. Ta õpetab ja uurib ajakirjanikutööd, kohalikku meediat, meedia omandisuhteid ja meediaturu arengut.